

Evaluatie EventHands

Meedoen aan culturele evenementen
helpt jongeren vooruit

In opdracht van

NOORDAENCO ONDERZOEK EN AANPAK
VAN JEUGZAKEN
EN MAATSCHAPPELIJKE
VRAGEN

Inhoudsopgave

SAMENVATTING		2
INLEIDING		4
HOOFDSTUK 1.	THEORIE	7
	§ 1. Cultuur als middel	7
	§ 2. Talentontwikkeling en competentie	8
	§ 3. Zone van de naaste ontwikkeling	11
	§ 4. Individuele begeleiding en groepswerk	12
HOOFDSTUK 2.	WERKWIJZE	15
	§ 1. Doelstelling	15
	§ 2. Werkproces in fasen	16
	§ 3. Individuele- en groepsbegeleiding	19
	§ 4. Begeleidingsprincipes	21
	§ 5. Organisatorische en randvoorwaardelijke aspecten	24
HOOFDSTUK 3.	EFFECT	27
	§ 1. Achtergronden	27
	§ 2. Sociaal-emotionele competenties	30
	§ 3. Persoonlijke ontwikkeling	32
	§ 4. Maatschappelijke participatie	37
HOOFDSTUK 4.	DOELGROEP	41
	§ 1. Kwalitatieve typering	41
	§ 2. Kwantitatieve inzichten	41
HOOFDSTUK 5.	CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	43
	§ 1. Conclusies	43
	§ 2. Aanbevelingen	48
BIJLAGEN	1. Verantwoording	52
	2. Geraadpleegde literatuur en documentatie	54

Samenvatting

Op verzoek van Stichting B-Challenged is het interventieprogramma EventHands als een variant van culturele zorginterventie voor jongeren van 16 tot 27 jaar met afstand tot de samenleving en de arbeidsmarkt, geëvalueerd door onderzoeksbureau Noorda en Co. De belangrijkste conclusies en aanbevelingen zien er als volgt uit:

Conclusies

De uitkomsten van deze exploratieve evaluatie leveren de eerste positieve aanwijzingen op over de effectiviteit van het innovatieve interventieprogramma EventHands als variant van culturele zorginterventie voor risicjongeren.

Theoretische inzichten met empirische onderbouwing die de werkzame bestanden van het interventieprogramma EventHands kunnen verklaren zijn beperkt beschikbaar. Het gaat om theorieën over cultuur als middel voor persoonlijke en maatschappelijke ontwikkeling, talentontwikkeling, ontwikkelingsstimulering door succeservaringen en individuele begeleiding in combinatie met groepswerk.

De doelstelling van het interventieprogramma van EventHands is drieledig:

1) persoonlijke groei, 2) voorbereiding op scholing en arbeidsmarkt, en 3) maatschappelijke participatie en activering.

Het interventieprogramma van EventHands bestaat in grote lijnen uit werkzaamheden op festivals, een serie workshops, de organisatie van een eigen eindevenement, training en ondersteuning bij de uitstroom naar opleiding of werk. Gedurende hun deelname krijgen jongeren zowel individuele begeleiding als groepsbegeleiding tijdens gezamenlijke activiteiten. Er wordt samengewerkt met organisaties uit de evenementenbranche, zorginstellingen, jeugdwerkzorg en onderwijs.

Niet alle deelnemers participeren even intensief in het aangeboden programma. Deelname aan EventHands is niet verplicht en dat betekent dat een deel van hen hun betrokkenheid als vrijblijvend beschouwt. Tegelijkertijd is het vrijwillige karakter ook een sterk element van het programma omdat het deelnemers aanspreekt op hun intrinsieke motivatie.

De drieledige doelstelling van persoonlijke groei, voorbereiding op scholing en arbeidsmarkt en maatschappelijke participatie en activering is grotendeels behaald. Er is sprake van afname van sociaal-emotionele problemen bij de deelnemers en toename van hun vaardigheden op het gebied van organiseren, samenwerken, vergaderen en communiceren. Daarnaast reflecteren zij op hun persoonlijke ontwikkeling in termen van identiteitsvorming en horizonverbreding. De meeste deelnemers hebben ontdekt wat ze leuk vinden om te doen en waar hun kwaliteiten liggen. Ook tonen zij meer initiatief bij het beginnen van nieuwe dingen, zijn zij door hun deelname aan EventHands zelfstandiger geworden en hebben zij meer verantwoordelijkheidsgevoel ontwikkeld.

Ook hebben deelnemers een breder sociaal netwerk opgebouwd, met name onder andere jongeren waarmee zij anders niet zo snel in contact zouden komen en in de evenementenbranche.

Veel deelnemers hebben stappen vooruit gezet op gebied van werkervaring, arbeidsmarktorientatie en soms ook baan of bijbaan. Een aanzienlijk deel van de jongeren heeft een betere of meer stabiele schoolsituatie gekregen. Verder heeft de vrijetijdsbesteding van de deelnemers een positieve invulling gekregen.

De potentiële doelgroep van culturele zorginterventies als EventHands kan in Nederland geschat worden op ongeveer 125.000 jongeren van 16-27 jaar. Voor de gemeente Amsterdam betreft het bijna 5.500 jongeren in deze leeftijdscategorie.

Aanbevelingen

Het interventieprogramma EventHands werkt niet volgens een 'one size fits all' methode. De deelnemers vormen een specifieke doelgroep die in verschillende opzichten en in verschillende mate baat kan hebben bij dit interventieprogramma.

Harde arbeidstoeleiding behoorde in eerste instantie niet expliciet tot de doelstellingen van de interventie, maar de behoefte aan betaald werk bij de deelnemers blijkt wel groot te zijn. Een aanbeveling is dan ook om meer specifieke aandacht te besteden aan dit aspect, bijvoorbeeld in de vorm van een carrièrecoach als onderdeel van de begeleiding van het EventHands programma.

Vervolgonderzoek met een ruimere testgroep en controlegroep kan resulteren in sterkere aanwijzingen van de effectiviteit van EventHands.

Omdat steeds meer jongeren met een kwetsbare achtergrond maatschappelijk buitenspel staan, zou hun maatschappelijke integratie een belangrijke actuele opgave van jeugdbeleid en sociaal beleid moeten zijn. Een innovatief initiatief als EventHands kan hieraan een belangrijke bijdrage leveren.

Inzet van EventHands binnen de basismethodiek van jeugdwelzijnswerk, jeugdzorg en arbeidstoeleiding zou de resultaten van de inspanningen die daar geleverd worden kunnen vergroten. Dat geldt ook voor de werkterreinen van sport, educatie en vrijetijdsbegeleiding in het algemeen. Nader onderzoek kan dit uitwijzen.

Trajecten van EventHands worden hoofdzakelijk uitgevoerd in de evenementenbranche. Dat zou ook kunnen gebeuren in de theaterwereld, de designsector, de beeldende kunst en de zich steeds vernieuwende wereld van digitale werkvormen.

Inleiding

Op verzoek van Stichting B-Challenged Amsterdam is door onderzoeksbureau Noorda en Co een evaluatieonderzoek uitgevoerd naar het interventieprogramma EventHands als culturele zorginterventie voor jongeren van 16 tot 27 jaar met afstand tot de samenleving en de arbeidsmarkt. Deze eindrapportage is een weergave van de resultaten van dit evaluatieonderzoek dat gedurende twee jaar heeft plaatsgevonden.

Aanleiding

Steeds meer jongeren met een kwetsbare achtergrond in postmoderne samenlevingen zoals Nederland en andere landen staan maatschappelijk buitenspel. Een aanzienlijk deel van deze jongeren is werkloos en heeft psychosociale problemen. Daardoor komen zij te laat of niet goed tot persoonlijke ontwikkeling, bouwen bijna geen sociaal netwerk op en komen moeilijk aan het werk. Deze situatie kan allerlei oorzaken hebben, zoals psychische problemen, een lastige thuissituatie, of milieu-achtergronden.

Binnen de reguliere arbeidstoeleiding, die jongeren vrij direct kwalificeert voor keuzes en vaardigheden voor een baan, is weinig tijd beschikbaar voor psychosociale begeleiding. Omgekeerd is in de jeugdzorg weer weinig aandacht mogelijk voor de arbeidstoekomst van jongeren en hun ontplooiing in de vrije tijd. Beide beroepswerelden zijn nogal gescheiden georganiseerd, waardoor de noodzakelijke meerzijdige begeleiding van jongeren zonder werk met een zorgvraag moeilijk van de grond komt.

Inzet van jeugdbeleid en sociaal beleid met interventieprogramma's die deze jongeren steunen bij hun persoonlijke ontwikkeling en maatschappelijke participatie, zijn dus uitermate zinvol.

Tegen deze achtergrond is in 2010 gestart met het interventieprogramma EventHands.¹ Het programma bestaat uit een multifunctioneel pakket van een positief, empowerend aanbod van gestructureerde vrijetijdsbegeleiding en dagbesteding in de sector van festivals en culturele evenementen enerzijds, en leerwerkervaring met coaching als opstap voor de toeleiding naar werk en beroepsscholing anderzijds. Dit geheel wordt aangeboden in een veilige en solidaire groepssetting. Op deze manier wordt jongeren een leerervaringplek met nieuwe perspectieven geboden waar zij hun identiteitsontwikkeling en zelfstandigheid kunnen versterken. EventHands is

¹ De term interventie is een verzamelnaam voor projecten, trainingsmethoden, behandel- en begeleidingsvormen, modules, sancties etc. Het gaat om aanpakken voor vermindering, compensatie of draaglijk maken van een risico of probleem voor een – in het kader van deze evaluatie – een jeugdige die bestemd is voor de doelgroep met meer of minder van deze risico's of problemen, die gericht zijn op de jeugdige zelf, zijn opvoeders en/of opvoedingsomgeving, die geleid worden door een weldoordachte doelgerichte en systematische werkwijze met een nader omschreven tijdsduur en frequentie. Op dit gebied moet nog veel worden gedaan om een verdere eenheid van taal te creëren (Van Yperen, 2010).

Met de term interventieprogramma wordt in deze evaluatie bedoeld een samenstel van interventies die op een planmatige, samenhangende en gecoördineerde manier worden ingezet bij een doelgroep.

een vorm van culturele zorginterventie, met als bepalende elementen vrijetijdsbegeleiding, dagbesteding, leerwerkervaring en coaching in het kader van culturele activiteiten.²

Gevraagd is om gedurende de periode 2013-2015 een evaluatie uit te voeren naar het interventieprogramma EventHands en de resultaten die het oplevert voor betrokken jonge deelnemers op gebied van persoonlijke en psychosociale ontwikkeling, maatschappelijke participatie en succes bij arbeidstoeleiding.

Vraagstelling

De hoofdvraag van het evaluatieonderzoek luidt als volgt:

Is het interventieprogramma EventHands als variant van een culturele zorginterventie een effectief middel om persoonlijke activering, maatschappelijke participatie en opdoen van arbeidsmarktgerichte leerwerkervaring te realiseren voor werkloze jongeren van 16 tot 27 jaar met zowel psychosociale kwetsbaarheid als afstand tot samenleving en arbeidsmarkt?

Deelvragen zijn:

1. Hoe kan de pedagogische werking van culturele zorginterventie voor kwetsbare werkloze jongeren in theoretische zin worden onderbouwd en verklaard?
Van belang daarbij is na te gaan welke theoretische visies er zijn om dit inzicht duidelijk te maken.
2. Hoe is de methodiek van deze culturele zorginterventie te beschrijven als een werkproces in fasen? Welke knelpunten en succesfactoren spelen een rol?
Welke organisatorische randvoorwaarden zijn daarvoor nodig? Welke knelpunten en succesfactoren doen zich op dat gebied voor?
3. Welke effecten zijn behaald voor deelnemende jongeren op het gebied van psychosociale ontwikkeling en zelfstandig maatschappelijk functioneren?
Onder effecten worden in eerste instantie verstaan de competenties die jongeren hebben opgedaan om hun psychosociaal en maatschappelijk functioneren te verbeteren (psychosociale competenties, maatschappelijke competenties en competenties voor de arbeidsmarkt) en in tweede instantie de concrete stappen die zij hebben gezet richting scholing, werkervaring en regulier werk.
4. Hoe groot is de doelgroep die geschikt is voor culturele zorginterventies?
Van belang daarbij is een kwantitatieve onderbouwing van de omvang van de doelgroep evenals een kwalitatieve typering.
5. Welke conclusies en aanbevelingen zijn op basis van het voorgaande te formuleren voor de inzet van EventHands voor de doelgroep bij jeugdzorg als onderdeel van lokaal jeugdbeleid en de aanpak van jeugdwerkloosheid?

Methode van onderzoek

Beantwoording van de onderzoeksvragen heeft plaatsgevonden door middel van een theoretische onderbouwing van de werkwijze, een methodiekbeschrijving van het werkproces, inclusief analyse van knelpunten en succesfactoren en een evaluatie van effecten bij deelnemende jongeren op het gebied van hun psychosociale ontwikkeling en zelfstandig maatschappelijk functioneren.

² Haveman, 2014.

De eindrapportage is gebaseerd op interviews en testen met een reeks van 29 deelnemers. Daarnaast zijn gesprekken gevoerd met projectbegeleiders, heeft participerende observatie plaatsgevonden en is relevante literatuur en documentatie geanalyseerd. Voor meer details wordt verwezen naar bijlage 1.

Inhoud

Het rapport bestaat uit meerdere onderdelen. Eerst zijn de uitkomsten van een verkenning van theoretische inzichten beschreven (hoofdstuk 1). Dan volgt een methodische beschrijving van de werkwijze aan de hand van de bestudeerde projectdocumenten, informatie uit interviews en observaties (hoofdstuk 2). Vervolgens is nader ingegaan op de achtergronden van de deelnemersgroep en de effecten die bij hen zijn geconstateerd (hoofdstuk 3). Daarna is een kwantitatieve en kwalitatieve typering van de doelgroep voor culturele zorginterventies gegeven (hoofdstuk 4). Het rapport is afgesloten met de belangrijkste conclusies en aanbevelingen. De conclusies zijn gebaseerd op de uitkomsten van het onderzoek. De aanbevelingen zijn door de onderzoekers opgesteld op basis van de eindexamen en bevatten naast suggesties ter verbetering van EventHands als interventieprogramma vooral adviezen voor de inzet van EventHands als onderdeel van lokaal jeugdbeleid en sociaal beleid (hoofdstuk 5).

Bedankt

Wij bedanken iedereen die in de vorm van een interview of het aanreiken van documentatie heeft bijgedragen aan de totstandkoming van dit onderzoek. In de eerste plaats gaat onze dank uit naar de deelnemende jongeren die hun ervaringen met ons hebben gedeeld. Daarnaast willen we ook bestuursleden en medewerkers van Stichting B-Challenged bedanken voor hun inzichten en actieve inzet bij de dataverzameling voor het onderzoek. Met name Wim Haveman (initiator), Tamara de Bruyn (jongerencoach en gedragswetenschapper) en Wouter Messchendorp (bestuurslid) willen wij hartelijk danken voor hun bijdrage.

We hopen dat deze rapportage inzicht biedt in het programma EventHands als variant van culturele zorginterventie voor kwetsbare jongeren en de effecten die het bij hen teweeg kan brengen.

Amsterdam, december 2015

Annelieke van Dijk
Jaap Noorda

Noorda en Co

Hoofdstuk 1. Theorie

Inleiding

In dit hoofdstuk worden een aantal theoretische inzichten beschreven die een rol spelen in het interventieprogramma EventHands en als belangrijke bouwstenen beschouwd kunnen worden voor deze variant van culturele zorginterventie. Bij de selectie van deze inzichten is uitgegaan van het criterium van enige aanwijzing van effectiviteit van een theoretisch inzicht en de interventies die daarop zijn gebaseerd. Inzichten die daar niet aan voldoen zijn buiten beschouwing gebleven.³

Allereerst wordt beschreven wat er bekend is in de literatuur over cultuur als middel voor persoonlijke en maatschappelijke ontwikkeling (§ 1). Daarna volgen inzichten over algemene principes van talentontwikkeling en competentie die ook uitgangspunten van de werkwijze van EventHands vormen (§ 2). Afgesloten wordt met theorieën over de mogelijkheden voor ontwikkelingsstimulering van jongeren via het blootstellen aan nieuwe ervaringen en taken (§ 3) en individuele begeleiding (§ 4).

§ 1. Cultuur als middel

Cultuur in de zin van kunst en culturele activiteiten in allerlei vorm, is een belangrijk onderdeel van de samenleving en de vrijetijdsbesteding van mensen. Behalve dat het artistieke en culturele waarde op zichzelf heeft, kan het ook fungeren als middel voor maatschappelijke ontplooiing. Participatie aan culturele activiteiten kan een middel zijn om meer gemeenschap te vormen, om de algemene kennis te vergroten, te onderwijzen, maar ook sociale vaardigheden aan te leren.⁴ Onderzoek uit Groot-Brittannië wijst uit dat cultuurparticipatie positieve impact heeft op onder andere persoonlijke ontwikkeling, gemeenschapsvorming, identiteitsontwikkeling, gezondheid en welzijn.⁵ Ook voelen deelnemers aan culturele activiteiten zich meer in controle over wat er om hen heen gebeurt en hebben zij meer vertrouwen in hun eigen kunnen. Deze bevindingen worden bevestigd in een Amerikaanse overzichtsstudie naar de individuele en maatschappelijke effecten van deelname aan kunst en cultuur.⁶ Hieruit blijken met name positieve resultaten voor houding en gedrag onder jeugd. Het gaat om zaken als meer zelfdiscipline, een positiever zelfbeeld, meer inzicht in de consequenties van eigen gedrag en betere sociale vaardigheden. Ook effectonderzoek naar culturele interventies bij jeugd in Nederland wijst op positieve resultaten: deelnemende jeugd vertoont na afloop van de interventie meer creativiteit, meer identificatie met de leefomgeving en meer interesse in de wereld

³ Veel toepassingen van theoretische inzichten die relevant zijn voor EventHands vanwege hun nadruk op de waarde van cultuur, talenten en sociale relaties voor positieve gedragsverandering in plaats van te focussen op gedragsproblemen, zijn nog weinig op verantwoorde empirische wijze onderzocht. Dat heeft ook te maken met hun recente datum (Bohlmeijer e.a., 2013; Boumans, 2014; Boumans, 2014).

⁴ Wyckmans & Dierckx, 2009.

⁵ Matarosso, 1997.

⁶ McCarthy, Heneghan Ondaatje, Zakaras & Brooks, 2004.

om hen heen.⁷ Daarnaast blijkt cultuurparticipatie verband te houden met de mate van interetnische contacten.⁸ Er is echter niet onderzocht wat de richting van dit verband is.

*'Cultuur maakt los, cultuur stelt in vraag, cultuur schudt wakker. (...) Ze beweegt. En ze doet bewegen. Ze raakt, en zorgt voor aanraking. Ze nodigt uit, en sluit af. Ze bruuskeert en ze verzacht.'*⁹

Hierbij moet worden opgemerkt dat cultuur niet het enige middel is om bovengenoemde effecten te bereiken. Er is een waaier aan mogelijkheden om maatschappelijke participatie en emancipatie te bevorderen, zoals onderwijs, sport, huisvesting en (vrijwilligers)werk.¹⁰

Vanuit de overtuiging dat kunst en cultuur positieve effecten kunnen hebben op sociale cohesie en maatschappelijke betrokkenheid, is de laatste jaren door de overheid veel aandacht besteed aan cultuurparticipatie en de bevordering daarvan. Niet alle bevolkingsgroepen nemen in dezelfde mate deel aan vrijetijdsactiviteiten en met name culturele activiteiten. Bekend is dat gezinnen in armoede, laaggeschoolden en niet-westerse allochtonen minder dan gemiddeld participeren in vrijetijdsactiviteiten, en dat geldt in nog sterkere mate voor de culturele activiteiten die hieronder vallen.¹¹ Dit hangt samen met een gebrek aan financiën voor deze relatief dure vrijetijdsbesteding, maar ook met sociale en culturele drempels.¹² Veel culturele activiteiten vinden plaats in een omgeving waar genoemde bevolkingsgroepen niet bekend mee zijn. Zij kennen de gedragsregels vaak niet, waardoor zij deze plekken liever mijden. De gedachte is dat hun deelname aan culturele activiteiten via specifieke interventies en stimuleringsmaatregelen bevorderd kan worden, zodat zij kunnen profiteren van de effecten hiervan op hun persoonlijke ontwikkeling, maar die ook een impuls moeten betekenen voor sociale cohesie en maatschappelijke participatie. Meer degelijk wetenschappelijk onderzoek naar de opbrengsten van deze maatregelen en de effecten met name op sociaal en maatschappelijk gebied, is echter gewenst.¹³

§ 2. Talentontwikkeling en competentie

Veel jeugdvoorzieningen opereren vanuit de invalshoek van problemen die moeten worden opgelost. De laatste jaren is in de academische wereld echter steeds meer aandacht voor de 'positieve psychologie', een stroming die zich richt op de mechanismen en processen van optimaal functioneren van mensen.¹⁴ De inzichten die

⁷ Trienekens & van Miltenburg, 2009.

⁸ Broek, van den, 2009.

⁹ Wyckmans & Dierckx, 2009.

¹⁰ Vos, 2003; Matarosso, 1997.

¹¹ CBS Statline; Wyckmans & Dierckx, 2009.

¹² Haesendonckx, 2001.

¹³ Hoogen, van den, Elkhuisen & van Maanen, 2010.

¹⁴ Bohlmeijer, Bolier, Westerhof & Walburg, 2013.

hieruit voortkomen kunnen ook van belang zijn voor de preventie van problematiek en hoe om te gaan met problemen.

Talentontwikkeling is te beschouwen als een benadering vanuit de gedachte van de positieve psychologie. Door de focus op talent te leggen worden jongeren op een positieve manier gestimuleerd het beste uit zichzelf te halen.¹⁵ Dit werkt voornamelijk als zij de mogelijkheid krijgen om succeservaringen te beleven. Zo'n ervaring geeft een goed gevoel, waardoor jongeren verlangen naar herhaling en gemotiveerd raken om zich hiervoor in te spannen.¹⁶ Zeker voor kwetsbare jongeren geldt dat dergelijke succeservaringen cruciaal kunnen zijn omdat zij in andere settings, met name in het onderwijs, vaak juist geconfronteerd worden met hun tekortkomingen en de gevoelens van demotivatie die daarbij horen.¹⁷ Door activiteiten aan te bieden waarbij jongeren de mogelijkheid krijgen om vaardigheden te ontwikkelen, kan tegenwicht worden geboden aan deze negatieve ervaringen. Tegelijkertijd leren zij competenties die van belang zijn voor het vinden van hun plek in de maatschappij.

Door activiteiten voor talentontwikkeling niet consumptief aan te bieden maar jongeren zelf te betrekken bij de opzet en uitvoering ervan worden zij gestimuleerd te participeren en kunnen zij competenties verwerven waarmee zij een bijdrage kunnen leveren aan de samenleving. Het gaat om vaardigheden als initiatief tonen, inlevingsvermogen en activiteiten organiseren voor anderen. Dit kan plaatsvinden vanuit programma's voor talentontwikkeling gericht op cultuur, maar geldt eveneens voor een verscheidenheid aan andere vormen, zoals sport, media, taal, techniek en design.

Begeleidingsstrategieën

Bij talentontwikkeling van risicjongeren waarbij sprake is van een verhoogde kans op maatschappelijke problemen en bij het creëren van mogelijkheden voor succeservaringen bij hen, blijkt de rol van begeleiders van groot belang.¹⁸ Er worden vier niveaus onderscheiden waarop een coach sturing kan geven aan een jongere:

1) motivatie, 2) discipline, 3) vaardigheden, en 4) feedback. Deze worden achtereenvolgens toegelicht.

1) Motivatie

Coaching gericht op het versterken van de intrinsieke drijfkracht om het beoogde doel te bereiken. Inzet van de begeleiding moet zich richten op: 1) het creëren van een uitdagend aanbod, 2) het formuleren en voor ogen houden van heldere doelen, 3) het gebruik maken van de motiverende invloed van rolmodellen en succeservaringen, en 4) het creëren van een omgeving waarin jongeren met vallen en opstaan kunnen leren.

¹⁵ Hoorik, van, 2011a.

¹⁶ Seligman, 2011.

¹⁷ Kooijmans, 2009.

¹⁸ Kooijmans, 2009.

2) *Discipline*

Coaching gericht op afspraken nakomen, structuur hanteren en inspanning leveren. Belangrijk is om duidelijke regels op te stellen in samenspraak met de jongeren en consequenties te verbinden aan overtreding van deze afspraken. Daarnaast is het goed af en toe activiteiten in te zetten die een uiterste inspanning van jongeren vragen en gebruik te maken van de disciplinerende werking van elementen als competitie, strikte spelregels en werken in teamverband.

3) *Vaardigheden*

Coaching gericht op het ontwikkelen van handelingsmogelijkheden. Het gaat daarbij om concrete, 'vakspecifieke' vaardigheden die nodig zijn voor het uitvoeren van een bepaalde taak of een bepaald ambacht, maar ook om 'vakoverstijgende' vaardigheden die meer op het vlak van persoonlijke ontwikkeling liggen (zoals sociale vaardigheden, reflectievermogen en zelfvertrouwen).

4) *Feedback*

Coaching met betrekking tot de reactie op gedrag en prestaties van de jongere. Dit kan immateriële feedback zijn, zoals lofuitingen en kritiek van de begeleider of applaus van een publiek. Het kan ook gaan om materiële feedback in de vorm van een certificaat, een prijs of speciale kleding die bij deelname aan de activiteit hoort. Aandacht en belangstelling van de begeleider speelt een cruciale rol in het effect dat bereikt kan worden. Daarnaast is het van groot belang expliciet stil te staan bij gerealiseerde prestaties. Door successen te vieren, bijvoorbeeld bij een uitreiking of een andere vorm van publieke belangstelling, ervaren jongeren een gevoel van trots. Deze waardering motiveert hen om door te gaan.

Effecten

Uit internationaal literatuuronderzoek blijkt dat talentontwikkeling een effectieve manier is om risicojeugd in hun ontwikkeling te stimuleren.¹⁹ Er zijn met name positieve resultaten geconstateerd op het gebied van de versterking van zelfvertrouwen en het verwerven van sociale vaardigheden.

Coaches of mentoren vervullen een belangrijke taak in het bewerkstelligen van gedragsverandering.²⁰ Hierbij kunnen zij gebruik maken van een aantal methodische hulpmiddelen, zoals het creëren van concrete situaties waarin jongeren kunnen oefenen met bepaalde vaardigheden, het formuleren van heldere doelen en direct belonen en corrigeren bij wenselijk en ongewenst gedrag. Deze instrumenten voor begeleiding zijn vooral geschikt voor veranderingen in gedrag die op relatief korte termijn gerealiseerd kunnen worden, zoals leren je aan afspraken te houden of op tijd komen. Het gaat om basale sociale vaardigheden die door een methode van belonen en corrigeren relatief snel zijn aan te leren.

Lastiger is het bewerkstelligen van gedragsverandering door attitudes van jongeren te beïnvloeden. Hiervoor is het nodig om zogenaamde cognitieve schema's van een individu bij te stellen die zijn ontwikkeld op basis van kennis over en ervaring met de omgeving. Om een dergelijk, meer diepgaande vorm van gedragsverandering tot

¹⁹ Hoorik, van, 2011b.

²⁰ Meijers, 2008.

stand te brengen, is een meer langdurige inzet nodig van begeleiders. Naast het actief overdragen van kennis, is het ook van belang een beroep te doen op het reflectievermogen van jongeren, hun gedrag en overtuigingen te spiegelen en vergelijkingen te maken.

Tot slot kan gedragsverandering plaatsvinden op een nog hoger niveau door identiteitsvorming en toekomstperspectief te stimuleren. Identiteitsontwikkeling is een leerproces dat verband houdt met zogenaamde 'grenservaringen': een betekenisvolle ervaring gekoppeld aan emoties, die zich voordoet als een individu probeert deel te nemen aan een nieuwe sociale praktijk of op een hoger plan wil functioneren.²¹ Dit kan leiden tot negatieve ervaringen als het individu voornamelijk wordt geconfronteerd met zijn of haar handelingsonbekwaamheid in deze nieuwe praktijk, maar het kan ook een kans zijn op groei gepaard met positieve emoties als men wel slaagt zich te handhaven. Een dergelijke vorm van leren en gedragsverandering stelt ook eisen aan de manier waarop coaches of mentoren te werk gaan bij de begeleiding van een jongere. Wederzijds vertrouwen is daarbij een primaire voorwaarde. Oprechte betrokkenheid is het startpunt van waaruit een begeleider met jongeren de dialoog aan kan gaan over de 'grenservaringen' die zij beleven, maar ook het vertellen over eigen levenservaringen is waardevol.²² Door met een jongere in gesprek te gaan over positieve en negatieve ervaringen en de emoties die dit oproept, kan men een impuls geven aan de identiteitsontwikkeling van de jongere. Dit is ook van grote waarde voor de oriëntatie op hun maatschappelijke toekomst. Het voltooiën van een opleiding, het zoeken van een baan en het aangaan van betekenisvolle relaties zijn daarin belangrijke stappen.

§ 3. Zone van de naaste ontwikkeling

Voor de stimulering van de ontwikkeling van jeugd en het bevorderen van hun leren, is het goed om hen in aanraking te brengen met nieuwe omgevingen en ervaringen. Op die manier kunnen zij zich verder ontplooien en zich nieuwe competenties eigen maken. Deze omgeving en de taken die zij daarin krijgen moeten echter niet te ver verwijderd zijn van het vertrouwde, omdat dit risico's op blokkering met zich meebrengt. De leerervaring moet dus niet buiten de zogenaamde 'comfortzone' van de jongere liggen.

Deze inzichten houden verband met de theorie van Vygotsky over de zone van de naaste ontwikkeling.²³ Vygotsky omschrijft de zone van de naaste ontwikkeling als het verschil tussen het actuele ontwikkelingsniveau van een individu en het potentiële ontwikkelingsniveau in termen van probleemoplossing onder begeleiding van volwassenen of in samenwerking met leeftijdsgenoten. Vygotsky stelt dat een essentieel onderdeel van leren het creëren van deze zone van naaste ontwikkeling is. Kinderen leren optimaal door hen bloot te stellen aan een omgeving waarin zij nieuwe vaardigheden op kunnen doen zonder de uitdaging te groot te maken. Het principe van de zone van naaste ontwikkeling houdt dus in dat voor het bevorderen

²¹ Meijers & Wardekker, 2002.

²² Colley, 2003, in Meijers, 2008; Paulides, Luyten & Crul, 2003.

²³ Vygotsky, 1978; Veer, van der, 1988.

van het leerproces onderwijs en opvoeding gericht moeten zijn op wat een kind nog net niet zelfstandig kan, maar waar het wel in slaagt met hulp van een volwassene of in samenwerking met (iets oudere) peers.²⁴

Deze theorie ligt in lijn met onderzoek naar de empirische relatie tussen prestaties enerzijds en spanning en uitdaging anderzijds door Yerkes en Dodson.²⁵ Zij hebben aangetoond dat de prestatie van een individu beter is bij een hogere fysiologische en mentale spanning, maar slechts tot op een zeker punt. Als het spanningsniveau te hoog wordt, neemt de prestatie juist af. Recent onderzoek bevestigt dat een uitdagende omgeving en buiten de vaste routines treden zowel mentaal als sociaal stimulerend werkt en de breinontwikkeling bevordert.²⁶

De gedachte van de zone van de naaste ontwikkeling sluit aan bij de ontwikkelingspsychologie die beschrijft en verklaart hoe jeugdigen in de adolescentiefase opgroeien tot volwassenen door te experimenteren met nieuw gedrag dat net buiten hun comfortzone ligt en zo hun grenzen verleggen en nieuwe vaardigheden ontwikkelen. Met de begeleiding van volwassenen en peers kunnen zij zich op deze manier verder ontplooiën.

§ 4. Individuele begeleiding en groepswork

Sinds een jaar of vijftien is er steeds meer aandacht voor individuele begeleiding van jongeren. Deze trend kwam op gang met de intensieve trajectbegeleiding voor jeugdige (ex)-delinquenten, maar wordt tegenwoordig ingezet voor een brede variëteit aan doelgroepen op verschillende terreinen zoals onderwijs, arbeidstoeleiding, jeugdzorg en het jongerenwerk.²⁷ We richten ons nu vooral op wat bekend is over individuele begeleiding in het jongerenwerk, omdat deze setting goed aansluit bij de context waarin het interventieprogramma EventHands plaatsvindt.

Individuele begeleidingstrajecten gaan primair uit van de hulpvraag van de jongere en de geformuleerde persoonlijke doelen die de jongere wil bereiken. In veel gevallen zijn deze trajecten gericht op binding aan de samenleving door bij te dragen aan het realiseren van een stabiele school- of werksituatie en het verkrijgen van toekomstperspectief. Daarnaast wordt informatie en advies aangedragen, is er aandacht voor het ontwikkelen van vaardigheden en wordt het reflectievermogen van jongeren geprikkeld door te werken aan meer inzicht in de consequenties van eigen gedrag. De begeleider probeert jongeren te stimuleren om zelf te zoeken naar mogelijkheden en eigen oplossingen te kiezen. Dit betekent dat jongeren een stem hebben in alle beslissingen gedurende het traject.²⁸ Een belangrijk pedagogisch uitgangspunt is dan ook dat de jongere de regie heeft.

Een ander uitgangspunt is het hanteren van een positieve benadering die uitgaat van kwaliteiten en mogelijkheden en de jongere erkenning en waardering geeft. De welgemeende betrokkenheid van begeleiders is daarin essentieel. Op deze manier

²⁴ Boekaerts & Simons, 2003.

²⁵ Yerkes & Dodson, 1908.

²⁶ Park e.a., 2014.

²⁷ Metz & Sonneveld, 2013.

²⁸ Bakker, 2011.

kan het zelfvertrouwen bevorderd worden, wat een grote rol speelt in de probleemoplossing. Tegelijkertijd moet naast aandacht voor de kwaliteiten ook ruimte zijn om het gesprek aan te gaan over hun leefstijl, gedrag en de gevolgen voor hun toekomst zodat zelfreflectie en zelfinzicht ontstaat.²⁹ Centraal staat daarin realisme over wat mogelijk is in de samenleving en wat haalbaar is voor de jongere zelf.

Uit onderzoek naar de behandeling en begeleiding van (jeugdige) delinquenten blijkt dat er aan een aantal voorwaarden voldaan moet worden wil de behandeling effect hebben.³⁰ Een van de principes die uit dit onderzoek naar voren komen is dat de manier van begeleiden goed moet zijn afgestemd op de individuele cliënt en zijn of haar behoeften, wensen en mogelijkheden. Individuele kenmerken als cognitief vermogen, sociale vaardigheden en culturele achtergronden moeten in acht worden genomen. Dit wordt ook wel het responsiviteitsbeginsel genoemd.

Naar individuele begeleiding vanuit het jongerenwerk bestaat echter weinig degelijk effectonderzoek.³¹ Bekend is in ieder geval dat in verschillende projecten op het gebied van individuele begeleiding resultaten zijn behaald in het toeleiden naar school of hulpverlening en het hanteerbaar maken van praktische problemen. Verder is in geval van jeugdoverlast en jeugdcriminaliteit recidive nog steeds in hoge mate aanwezig, maar waarschijnlijk lager dan wanneer er geen interventie had plaatsgevonden.

Ook groepswork met jongeren is volgens inzichten uit de pedagogiek zeer waardevol. Dit heeft te maken met het feit dat de omgang met leeftijdsgenoten jongeren een belangrijke leeromgeving biedt en peers in de adolescentie veel invloed hebben op de vorming van jongeren.³²

Inzichten over het functioneren van jongeren in groepen van leeftijdsgenoten zijn te vinden in de groepsdynamica. Deze sociaalpsychologische benadering biedt op het snijvlak van psychologie en sociologie inzicht in de wijze waarop beïnvloeding van individu en maatschappij over en weer in groepsverband plaatsvindt.³³

Ieder mens wordt in sociaal opzicht in sterke mate bepaald door de groepen waarvan hij deel uitmaakt of heeft gemaakt.³⁴ In elke willekeurige groep spelen meerdere krachten een rol van betekenis. Kennis van deze groepskrachten kan het gedrag van groepsleden ten opzichte van elkaar en ten opzichte van de sociale omgeving niet alleen goed verklaren, maar biedt ook mogelijkheden om in te grijpen of bij te sturen. In een groep vinden sociale processen plaats die niet aan de oppervlakte komen tijdens individueel contact.³⁵ Dit biedt een ander perspectief op de jongere en zijn of haar gedrag. Bovendien biedt werken met groepen ook andere mogelijkheden in het beïnvloeden van gedrag, bijvoorbeeld door jongeren met een leidersfunctie binnen de groep in te zetten om positief gedrag te stimuleren.

²⁹ Korevaar, Droes & van Wel, 2010.

³⁰ Gendreau & Andrews, 1990.

³¹ Metz & Sonneveld, 2013.

³² Erikson, 1983; Slot & van Aken, 2010.

³³ Remmerswaal, 1998.

³⁴ Remmerswaal, 1998.

³⁵ Veenbaas, Noorda & Ambaum, 2011.

Voor jongeren zijn leeftijdsgenoten vaak belangrijke rolmodellen.³⁶ Jongeren spiegelen zich aan elkaar omdat zij zich in elkaar herkennen en voor dezelfde uitdagingen staan. Daarom kunnen leeftijdsgenoten zich makkelijker met elkaar identificeren en laten zij zich makkelijker door elkaar beïnvloeden.³⁷ Zo blijken projecten waarbij jongeren als peer-educator worden ingezet bij voorlichting over middelengebruik aan leeftijdsgenoten, effectiever dan voorlichting gegeven door leerkrachten.³⁸

Niet alleen leeftijdsgenoten, maar ook volwassenen kunnen een voorbeeldfiguur voor jongeren zijn. Naast ouders en andere familieleden, gaat het ook om professionals die uit hoofde van hun functie present zijn in de leefwereld van jongeren, zoals docenten en jeugdhulpverleners.

Rolmodellen functioneren als een betrouwbare bron van informatie en praktisch advies voor de aanpak van de alledaagse uitdagingen op het gebied van onderwijs en andere vragen waar risicojongeren mee te maken hebben. Zelfinzicht en vaardigheden om problemen verstandig op te lossen nemen daardoor toe. De invloed van positieve volwassen rolmodellen werkt bovendien als beschermende factor voor het ontwikkelen van problemen bij risicojeugd.³⁹ De begeleiding van een competent volwassen rolmodel of mentor uit hun omgeving kan ervoor zorgen dat deze risico's niet uitgroeien tot het daadwerkelijk ontstaan van problematische situaties in hun leven.

Juist de combinatie van individuele begeleiding en groepswerk, waarbij de waardevolle inzet van rolmodellen optimaal wordt benut, lijkt dus een waardevolle werkwijze bij interventies voor kwetsbare jongeren.

³⁶ Melis & Bertels, 1998 in Kinable, 2006; Noorda & van Dijk, 2015.

³⁷ Kinable, 2006.

³⁸ Faggiano e.a., 2005 in Kinable, 2006.

³⁹ Wenar & Kerig, 2005.

Hoofdstuk 2.

Werkwijze

Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de werkwijze van het interventieprogramma EventHands in grote lijnen beschreven.⁴⁰ Allereerst staan we stil bij de doelstelling van het programma (§ 1). Daarna volgt een beschrijving van het werkproces in fasen (§ 2), de vormen van individuele en groepsbegeleiding (§ 3) en de belangrijkste begeleidingsprincipes (§ 4). Tot slot is er aandacht voor organisatorische en randvoorwaardelijke aspecten (§ 5).

§ 1. Doelstelling

EventHands is een interventieprogramma gericht op persoonlijke activering, maatschappelijke participatie en leerwerkervaring van jongeren van 16 tot 27 jaar met afstand tot de samenleving en de arbeidsmarkt.

Doel is deze jongeren te activeren, hun persoonlijke groei te stimuleren en hen de ruimte te bieden hun kwaliteiten te ontdekken en vaardigheden te ontwikkelen zodat zij kunnen functioneren als stevige, zelfbewuste individuen in de maatschappij en beter zijn toegerust voor scholing en arbeidsmarkt.

De doelstelling van het interventieprogramma kan worden geconcretiseerd in een aantal aspecten die hieronder in schema zijn weergegeven.

Persoonlijke groei	Ontdekken van persoonlijke talenten, ambities en doelen.
	Deelnemers leren hun ambities en persoonlijke doelen op een proactieve wijze te verwezenlijken.
	Deelnemers leren afspraken na te komen en ontwikkelen verantwoordelijkheidsgevoel voor hun gedrag en taken.
Vorbereiding arbeidsmarkt en scholing	Deelnemers ontwikkelen vaardigheden op het gebied van organisatie, projectmanagement, vrijetijdsmanagement en ondernemerschap.
	Via workshops maken deelnemers kennis met verschillende beroepspraktijken en -mogelijkheden.
	Deelnemers leren samenwerken, overleggen, budgetteren, planmatig werken en democratisch besluiten nemen.
	Deelnemers vergroten hun sociale en professionele netwerk.
	Deelnemers bouwen hun CV op.
	Via training ontwikkelen deelnemers vaardigheden die toepasbaar zijn binnen diverse werkvelden.
	Deelnemers kunnen EventHands als referent gebruiken wanneer zij solliciteren.

⁴⁰ Een meer gedetailleerde beschrijving van EventHands is te vinden in: Haveman, W., *EventHands. Van zorgvraag naar zelfregie*, Stichting B-Challenged, Amsterdam, 2014.

Maatschappelijke participatie en activering	Actief burgerschap wordt bevorderd door deelnemers te stimuleren tot initiatieven die de leefbaarheid in hun woonomgeving bevorderen.
	Door zich vrijwillig in te zetten op (culturele) evenementen die veel mensen bezoeken, participeren deelnemers in het maatschappelijke verkeer en dragen zij bij aan de leefbaarheid.
	Deelnemers worden uitgedaagd na te denken over hun toekomstmogelijkheden en hoe zij een bijdrage kunnen leveren aan hun eigen leven, dat van anderen en aan de maatschappij.

Deze algemene doelen worden afgestemd op de situatie van de jongere en nader gespecificeerd. In een kennismakingsgesprek gaat de begeleiding hierover met de jongere in gesprek. Doelen kunnen in die zin dus per jongere verschillen. EventHands beoogt een bijdrage te leveren aan het voorkomen van problematiek waar gespecialiseerde hulpverlening voor nodig is. In geval van deelnemers die reeds in zorgtrajecten zitten, kan het programma onderdeel zijn van de curatieve inzet als aanvulling of alternatief element en daarmee het werkproces bevorderen en de duur van het traject verkorten.

§ 2. Werkproces in fasen

Het interventieprogramma EventHands duurt ongeveer een jaar en bestaat uit meerdere fasen. Belangrijke onderdelen van dit programma zijn een festivaltournee, een reeks workshops, de organisatie van een eigen evenement en twee typen trainingen inclusief certificering.

In principe loopt het EventHands seizoen van april tot en met maart, maar deelnemers kunnen op ieder moment instromen. Vanwege de indeling in fasen die een zekere opbouw in ervaringsgraad kent, kan de duur van het traject variëren. Afhankelijk van het moment van instroom kan het traject een jaar tot 17 maanden duren. Onderdeel is een uitstroomfase die, afgestemd op de behoefte van individuele deelnemers, na afloop of op een ander moment gedurende het traject kan worden ingezet.

De fasering ziet er schematisch als volgt uit:

Traject naar fase	Activiteit	Periode
Fase 1 Groepscohesie & inspiratie	<ul style="list-style-type: none"> • Festivalseizoen: werkzaamheden op festivals (14-16 evenementen) • Groepsactiviteiten ter versterking groepscohesie 	april-sept
Fase 2 Teambuilding & kennisoverdracht	<ul style="list-style-type: none"> • Workshops: een reeks van 12-16 workshops waarin professionals uit de evenementenbranche hun kennis delen aan de hand van verschillende thema's. • Excursies • Opzet eigen activiteiten en eindevenement 	sept- dec
Fase 3 Zelforganisatie &	<ul style="list-style-type: none"> • Organiseren eindevenement • Uitvoeren eigen activiteiten en eindevenement 	jan-mrt

autonomie	<ul style="list-style-type: none"> • Training: hulpcoach en festivalassistent • Certificering • Inzet getrainde deelnemers tijdens nieuw festivalseizoen 	
Fase 4 Uitstroom	<ul style="list-style-type: none"> • Uitstroom inventarisatie naar opleiding en werk • CV opstellen • Ondersteuning bij solliciteren • Aanmelden bij opleidingen 	doorlopend

Fase 1: groepscohesie en inspiratie

In de eerste fase van het interventieprogramma beginnen deelnemers met het uitvoeren van vrijwilligersactiviteiten bij festivals en andere culturele evenementen.⁴¹ Hierbij doen zij ervaring op met werkzaamheden op verschillende terreinen, zoals de horeca, techniek, tickets scannen, publiciteit of logistiek. Uitgangspunt is dat het laagdrempelige, ongeschoolde taken zijn ter ondersteuning in de uitvoering van het evenement. Voorbeelden van taken voor jongeren die starten met het traject is het helpen verzorgen van de informatiebalie op een festival waar bezoekers wegwijs gemaakt moeten worden of het scannen van tickets. Op deze manier kunnen de deelnemers ervaring opdoen met verschillende werkzaamheden, samenwerken in teamverband en leren wat er komt kijken bij de organisatie van evenementen. In totaal neemt EventHands deel aan 14 á 16 evenementen per seizoen.

Gedurende het festivalseizoen wordt gewerkt aan de groepscohesie tijdens de samenwerking op evenementen en door het organiseren van gezamenlijke vrijetijdsactiviteiten. Daarnaast wordt wekelijks met elkaar vergaderd ter voorbereiding en evaluatie van de werkzaamheden op de evenementen. Deze vergaderingen doen ook dienst als momenten voor sociaal contact en nadere kennismaking met elkaar. De mogelijkheid hiertoe wordt bevorderd door voorafgaand aan de vergadering gezamenlijk te eten en kennismakingsactiviteiten aan te bieden.

Fase 2: teambuilding en kennisoverdracht

Na het festivalseizoen, volgt een fase van teambuilding en kennisoverdracht. In deze periode van september tot en met december krijgen deelnemers inhoudelijke workshops aangeboden die verschillende thema's van de evenementenorganisatie betreffen. Het gaat om een reeks van 12 workshops waarin verschillende thema's worden behandeld zoals marketing en sociale media, vormgeving en licht en techniek. Deze workshops worden veelal aangeboden door professionals van de evenementen waar de deelnemers zelf actief zijn geweest.

Daarnaast worden groepsexcursies georganiseerd naar bedrijven die zich bezighouden met evenementenorganisatie, zodat deelnemers een kijkje achter de schermen kunnen nemen.⁴² Op deze manier krijgen zij niet alleen inzicht in de uitvoering van een evenement op de dag zelf, maar worden zij ook in contact gebracht met de professionals die zich bezighouden met de voorbereiding die eraan vooraf gaat.

⁴¹ Evenementen waarbij jongeren van EventHands geregeld worden ingezet zijn o.a. wereldmuziekfestivals, theaterfestivals, grootstedelijke evenementen en dance-events (o.a. Parkpop, Encore, A Day at the Park en Mysteryland).

⁴² Bijvoorbeeld excursies naar Mundial Productions in Tilburg of Nieck van der Sprong culturele producties in Zwolle.

In deze fase krijgen deelnemende jongeren de kans om eigen kleinschalige activiteiten te organiseren, waaronder evenementen voor buurtbewoners. Daarnaast gaan ze aan de slag met het ontwikkelen van een concept voor een eigen eind-evenement. Tijdens de vergaderingen wordt gebrainstormd over ideeën en mogelijkheden die hiervoor zijn en overleggen de jongeren over hun voorkeuren. Dit moet leiden tot een gezamenlijk besluit over de vorm van het eindevenement en een conceptplan voor de organisatie ervan. De ervaring die zij hebben opgedaan tijdens het festivalseizoen, het volgen van de workshops en het opzetten van kleinschalige activiteiten fungeren als een waardevolle en doelgerichte voorbereiding op het organiseren van het eindevenement.

Fase 3: zelforganisatie en autonomie

In deze laatste fase staat de uitvoering van het gezamenlijke, afsluitende eind-evenement centraal. Deelnemers gaan aan de slag met het voorbereiden en uitvoeren van het evenement.

Er is een breed scala aan mogelijkheden: van een muziekevenement tot een theaterstuk, een cd of een battle. Omdat deelnemers mee hebben kunnen werken op allerlei festivals, kiezen zij vaak voor een gelijksoortig evenement, om nu zelf aan het roer te staan bij de organisatie ervan. De deelnemers zijn verantwoordelijk voor de gehele organisatie van het project, van het ontwikkelen van een projectplan tot aan de uitvoering. In onderling overleg wordt een taakverdeling gemaakt waarbij deelnemers een rol krijgen in het geheel die is afgestemd op hun kwaliteiten en interesses. Op die manier kan het eindevenement een gezamenlijke productie worden waarin ieder een eigen taak en verantwoordelijkheid heeft.

De activiteiten in het kader van de organisatie van het eindevenement zijn van betekenis voor de beroepsmatige en persoonlijke ontwikkeling van de jongeren. Bij dat laatste gaat het bijvoorbeeld om persoonlijke presentatie, verantwoordelijkheidsgevoel en goede communicatie met anderen.

Na de uitvoering van het eindevenement kunnen geïnteresseerde deelnemers meedoen aan een training tot hulpcoach en festivalassistent. Deze trainingen bestaan uit een reeks van zeven bijeenkomsten waarin zij vaardigheden ontwikkelen die voor deze functies nodig zijn, zoals coaching, leiding geven, omgaan met stress, maar ook je eigen valkuilen kennen en hier op een constructieve manier op inspelen. Deelname aan deze training wordt afgerond met een schriftelijke toets van opgedane kennis en een assessment van ontwikkelde vaardigheden. Als deelnemers voor de toetsen zijn geslaagd volgt certificering en een officiële uitreiking van de behaalde certificaten.

In het nieuwe festivalseizoen kunnen deelnemers die een certificaat hebben behaald meer uitdagende taken uitvoeren en meer verantwoordelijkheid dragen. Het gaat onder andere om assistent-taken bij de aansturing van nieuwe deelnemers, de opbouw van een festivalproductie, bemensing van de balie voor artiesten en medewerkers (accreditatie) en administratieve taken. Dit gebeurt bij evenementen van externe producenten of binnen het kader van EventHands. Ervaren deelnemers kunnen ook worden ingezet voor betaalde werkzaamheden.

Ook wordt van hen verwacht dat zij een meer leidende rol nemen in het vertegenwoordigen van de deelnemersgroep en het opzetten van eigen initiatieven,

meehelpen bij het werven van nieuwe deelnemers en ondersteuning bieden bij het onder de aandacht brengen van het project bij externe partijen.

Fase 4: uitstroom

Gedurende het gehele programma, maar vooral naarmate deelnemers richting de afronding van het EventHands-traject gaan, wordt met hen gekeken naar hun toekomstmogelijkheden en de vervolgstappen die zij kunnen zetten. Behalve naar vacatures bij werkgevers en passende beroepsopleidingen, gaat het ook om waardevolle tussenstappen, zoals het vinden van een passende opleiding, een stageplaats of werkervaringsplek. Deelnemers worden ondersteund bij het opstellen van een CV, het zoeken naar vacatures en scholingsmogelijkheden en de aanmelding bij een opleiding.

Het is ook mogelijk om deelname aan het EventHands-programma te vertalen naar praktijkuren voor een stage. Het kan gaan om maatschappelijke stages, stages voor een opleiding op mbo niveau 1 en 2, of als een tijdelijke dagbesteding ter overbrugging van een periode waarin zij niet naar school gaan of in een schakelklas zitten.

Sinds 2015 is in de werkwijze meer aandacht gekomen voor arbeidsparticipatie. Dat vertaalt zich met name in de aanstelling van een carrièrecoach als nieuwe functie in het team van begeleiders. De inzet van de carrièrecoach is expliciet gericht op de begeleiding in arbeids- en onderwijsparticipatie van de deelnemers en het maken van de vertaalslag van hun toekomstperspectieven naar reële mogelijkheden op de arbeidsmarkt of met betrekking tot een opleiding. De carrièrecoach onderhoudt een netwerk binnen het onderwijs en het bedrijfsleven ten behoeve van toeleiding van deelnemers naar school of werk. Daarnaast begeleidt de carrièrecoach leerlingen die in het kader van een stage of dagbesteding deelnemen aan het EventHands programma.

Naast toeleiding richting arbeidsmarkt en scholing, kan uitstroom kan ook betekenen dat deelnemers worden verwezen naar externe partijen die zich bezighouden met begeleiding van jongeren. Dat betreft onder andere arbeidstoeleidingsprojecten die gericht zijn op een specifieke beroepsrichting of hulpverleningsinstanties die meer gespecialiseerde hulp kunnen bieden in geval van complexe of specifieke problemen.

§ 3. Individuele - en groepsbegeleiding

De begeleiding van de deelnemers vindt plaats tijdens individuele contactmomenten en tijdens groepsmomenten.

Groepsbegeleiding

Momenten van groepsbegeleiding vinden plaats op twee vaste avonden in de week en tijdens de festivals, activiteiten en excursies.

Op de eerste vaste wekelijkse avond wordt er door deelnemers vergaderd over een thema dat op dat moment aan de orde is. Voor het grootste gedeelte van de begeleidingsperiode betreft het de organisatie van het eindevenement, maar het kan ook gaan over het organiseren van andere activiteiten, zoals het voorbespreken of evalueren van de werkzaamheden bij een festival.

Tijdens deze vergaderingen hebben deelnemers verschillende rollen, zoals voorzitter en notulist, zodat zij zelf zoveel mogelijk verantwoordelijkheid nemen voor het overleg. Zij kunnen op deze manier ook kennismaken met de structuur van vergaderen en leren wat de verschillende rollen inhouden. Zo is het als notulist van belang om gericht te luisteren en te schrijven om een volledig verslag te kunnen maken waar men later op kan terugvallen. De begeleiders houden voorafgaand aan de vergadering een voorbespreking met de betreffende deelnemers om de agenda door te spreken en aandacht te besteden aan eventuele vragen en onzekerheden. Ook tijdens de vergadering sturen zij waar nodig bij zodat de deelnemers in staat zijn hun rollen op een positieve manier uit te voeren. De vergaderavond wordt afgesloten met een activiteit ter kennismaking en versterking van de groepscohesie.

Tijdens de tweede en derde fase van het traject, waarin kennisoverdracht en zelf-organisatie centraal staan, vinden op deze eerste vaste avond ook de workshops en trainingen plaats.

De andere vaste avond dient als inloopmoment waar deelnemers elkaar kunnen ontmoeten en er ruimte is om met elkaar een activiteit te ondernemen die jongeren gezamenlijk hebben voorbereid. Naast het bevorderen van de groepscohesie zijn deze momenten er ook op gericht de jongeren te activeren in hun vrijetijdsbesteding door hen te stimuleren om activiteiten te bedenken en deze samen met hen te organiseren, zoals een uitstapje naar het zwembad of een skeeleravond met picknick. Zo wordt er bijvoorbeeld regelmatig samen gekookt en gegeten voorafgaand aan vergaderingen of andere activiteiten. Dit zijn belangrijke groepsmomenten waarbij veel aandacht is voor elkaar. De afspraak is dan dat de tv uitblijft. In het begin bleken sommige jongeren daar wat moeite mee te hebben, maar nu lijken zij de gezamenlijke maaltijd te waarderen als een moment om met elkaar in gesprek te gaan. Er wordt dan ook veel lol gemaakt. Soms gaat het over dagelijkse dingen, zoals filmpjes die men op YouTube heeft gezien, soms zijn er serieuze discussies over de economische crisis of de vliegcramp in Oekraïne, maar ze voeren ook hele persoonlijke gesprekken.

Individuele begeleiding

Naast groepsmomenten zijn er ook individuele contactmomenten. Deze contactmomenten vinden plaats als jongeren op de begeleiding afstappen met een vraag of door hen uit te nodigen voor een gesprek over een specifiek onderwerp, bijvoorbeeld voor het zoeken naar een stageplek.

In het eerste jaar van deelname vinden in ieder geval iedere twee maanden individuele functioneringsgesprekken plaats, waarbij jongeren zelf de locatie kiezen.

Als een jongere zich wil aanmelden wordt eerst een kennismakingsgesprek gevoerd waarin wensen, behoeften en mogelijkheden worden besproken. De jongere krijgt uitleg over het programma en kan vragen stellen, en er wordt tegelijkertijd gesproken over de motivatie van de jongere en mogelijke doelen die hij of zij wil bereiken binnen EventHands.

Na twee maanden van deelname volgt een instroomgesprek met de jongere waarin de ervaringen van de jongere met het programma wordt besproken en observaties van de begeleiding worden teruggekoppeld. Het gaat dan onder andere om motivatie, affiniteit met de verschillende onderdelen van het programma, initiatief, maar ook gedrag en aansluiting bij de groep. Op basis van deze gezamenlijke evaluatie van begeleiders en deelnemer kunnen afspraken worden gemaakt over het vervolg-

traject met betrekking tot doelen, activiteiten en de begeleiding. Het instroomgesprek is het moment waarop een jongere kan aangeven wel of niet door te willen gaan met het programma. Als een jongere wil blijven deelnemen wordt hij of zij officieel onderdeel van het team en ontvangt een EventHands T-shirt.

Vervolgens vindt om de twee maanden een functioneringsgesprek plaats waarbij begeleiders en de jongere evalueren hoe het gaat en doelen eventueel kunnen worden bijgesteld en verder kan worden nagedacht over ontwikkelingsmogelijkheden en toekomstperspectieven. De jongere kan kiezen of dit gesprek plaatsvindt via een dialoogmodel waarbij in een gesprek gereflecteerd wordt op behaalde doelen of een competentiemodel waarbij de geformuleerde doelen op een rij worden gezet en kunnen worden afgestreept als zij behaald zijn.

Als jongeren langer dan een jaar deelnemen wordt het tweemaandelijks stramien van gestructureerde functioneringsgesprekken losgelaten en vindt het terugkoppelen van observaties meer naar behoefte plaats. Deelnemers kunnen te allen tijde zelf een gesprek aanvragen.

Bij vermoeden dat er iets aan de hand is met een jongere of als bekend is dat het niet goed gaat, gaan begeleiders incidenteel ook op bezoek bij jongeren thuis. Verder is er ook veel contact via de digitale kanalen als WhatsApp en Facebook. Deze contactmomenten zijn echter geen vervanging van de persoonlijke begeleiding maar functioneren als ondersteuning hiervan.

§ 4. Begeleidingsprincipes

Het interventieprogramma EventHands hanteert een aantal uitgangspunten die kenmerkend zijn voor de begeleiding van de deelnemers. Het gaat om de volgende zes kenmerken:

- Veilige leeromgeving
- Participerend begeleiden
- Doelen formuleren
- Ervaringsleren
- Reflecteren
- Rolmodellen

Veilige leeromgeving

De doelgroep van EventHands heeft over het algemeen een behoorlijke afstand tot de arbeidsmarkt en de samenleving. Dat betekent dat op zijn minst een deel van hen te maken heeft met sociaal isolement en beperkte sociale vaardigheden die actieve deelname aan de maatschappij belemmeren. De samenleving kan soms 'hard' zijn en weinig plaats bieden aan deze jongeren die niet direct in het plaatje passen. De werkwijze van EventHands bestaat dan ook voor een groot deel uit het bieden van een leeromgeving waar die scherpe kantjes vanaf zijn gehaald waardoor zij kunnen oefenen in maatschappelijke participatie vanuit een veilige basis. De begeleiding is erop gericht dat deelnemers zich op hun gemak voelen, zich gezien en gekend weten en worden uitgedaagd om nieuwe vaardigheden te ontwikkelen zonder hen te

overvragen. Dit sluit goed aan bij de theorie over de zone van de naaste ontwikkeling, zoals beschreven in hoofdstuk 1.

Begeleiders hebben de ervaring dat als zij deelnemers laten merken dat ze bij hen terecht kunnen met vragen, twijfels en gevoelens, maar bijvoorbeeld ook door outreachend te werken in hun leefomgeving, er een veilige context ontstaat waar ruimte is voor leren en ontwikkeling.

Participerend begeleiden

De begeleiding van EventHands heeft duidelijk een 'leidende' functie, maar is tegelijkertijd samen met de deelnemers in zekere mate onderdeel van een team. Zo voeren begeleiders tijdens festivals dezelfde taken uit als deelnemers en doen zij mee aan activiteiten en uitstapjes. Door deze participerende vorm van begeleiding zijn er veel momenten van informeel contact waardoor er een vertrouwensband kan ontstaan tussen begeleiders en jongeren. Deze band biedt veel mogelijkheden voor het vormgeven van de begeleiding. Zoals in hoofdstuk 1 is beschreven, blijkt uit eerder onderzoek dat wederzijds vertrouwen en oprechte betrokkenheid een belangrijke voorwaarde is voor de effectiviteit van interventies bij kwetsbare jongeren. Begeleiders hebben dan ook de ervaring meer invloed te kunnen uitoefenen op een jongere bij wangedrag vanwege de positieve ervaringen die zij met elkaar hebben beleefd. Doordat de begeleiding meewerkt op festivals zijn jongeren ook sneller bereid om feedback van hen aan te nemen. Maar ook een compliment heeft meer positieve impact. Het participerende karakter van de begeleiding, zowel bij werkzaamheden op festivals als bij vrijetijdsactiviteiten, zorgt voor een andere positie dan wanneer de begeleiding puur en alleen plaatsvindt via gesprekken op een kantoor. Begeleiders ervaren dat de drempel om persoonlijke problemen aan te kaarten, voor jongeren lager is vanwege deze nabije, betrokken werkwijze van participierend begeleiden.

Doelen formuleren

De begeleiding in het programma EventHands is gericht op het bieden van perspectieven. In iedere fase staan de toekomstmogelijkheden van de individuele jongere centraal. Een kenmerkend aspect van de begeleiding binnen EventHands is dan ook de nadruk op het formuleren van doelen. In alle functioneringsgesprekken is expliciet aandacht voor de ontwikkeling van de deelnemers, de doelen die zij graag willen behalen en het toekomstperspectief dat zij voor ogen hebben, zowel in beroepsmatig opzicht als op persoonlijk vlak.

Gezamenlijk met de deelnemer worden doelen op korte en langere termijn geformuleerd en worden afspraken gemaakt over de manier waarop deze doelen behaald kunnen worden en eventuele tussenstappen die daarvoor nodig zijn. Uitgaande van bestaande kwaliteiten worden mogelijkheden voor het verder ontwikkelen van vaardigheden verkend.

Deze focus op doelen formuleren is in de literatuur over competentie- en talentontwikkeling als een van de hoofdfactoren aangemerkt om gedragsverandering te bewerkstelligen (zie hoofdstuk 1).

Ervaringsleren

In de werkwijze van EventHands is 'leren door doen' een belangrijk uitgangspunt. Deelnemers maken kennis met nieuwe omgevingen en gaan in deze praktijk van culturele evenementen aan de slag met werkzaamheden waar zij nog geen ervaring mee hebben. Binnen deze praktijk kunnen zij concrete vaardigheden opdoen, maar leren zij ook andere meer algemene competenties zoals samenwerken in een team, communiceren en omgaan met stress. Daarnaast komen zij in contact met een omgeving die buiten hun comfortzone ligt en leren zo omgaan met onbekende situaties en nieuwe mensen. De ontwikkeling van deze vaardigheden zorgt niet alleen voor een betere voorbereiding op scholing en arbeidsmarkt maar draagt ook bij aan de ontwikkeling van deelnemers op psychosociaal en maatschappelijk gebied.

Door nieuwe dingen te ondernemen kunnen jongeren in de praktijk ervaren wat ze wel en niet leuk vinden om te doen en waar hun kwaliteiten liggen.

Aansluitend op het ervaringsleren is er bij EventHands ruimte om fouten te maken. Via de begeleiding en coaching kunnen zij hier een leermoment van maken en bij een nieuwe poging ervaren dat het beter gaat. Dit principe van fouten mogen maken geldt ook met betrekking tot het gedrag van de deelnemers. Er is in principe altijd ruimte voor een tweede kans als een jongere de fout in is gegaan. Zolang men bereid is om het gesprek aan te gaan en het gedrag wil verbeteren, blijft EventHands een plek waar deelnemers altijd terecht kunnen.

Reflecteren

Bij het komen tot persoonlijke ontwikkeling en groei is het van belang in staat te zijn te reflecteren op situaties, maar ook op jezelf als persoon en je eigen handelen. De functioneringsgesprekken van EventHands leggen dan ook veel nadruk op reflectie. Observaties van de begeleiders worden voorgelegd en er wordt uitvoerig gevraagd naar en samen met de deelnemer nagedacht over het handelen, hoe dat te maken heeft met kenmerken van de situatie en de persoon, de gevolgen ervan en hoe het in het vervolg eventueel anders kan. Deelnemers worden meegenomen in een proces van constateren, reflecteren en evalueren om zo veel mogelijk lessen te kunnen trekken uit de opgedane ervaringen. Dat geldt zowel voor de momenten waarop iets mis is gegaan of waarop begeleiders onwenselijk gedrag hebben ervaren, als de momenten waarop bepaalde sterke kanten en talenten van een deelnemer naar voren zijn gekomen. Volgens de eerder beschreven inzichten op het gebied van competentieontwikkeling speelt het prikkelen van het reflectievermogen van jongeren een belangrijke rol in het realiseren van duurzame gedragsverandering.

Rolmodellen

Op verschillende manieren wordt in het interventieprogramma EventHands gebruik gemaakt van rolmodellen om de ontwikkeling van jongeren te stimuleren. Allereerst krijgen deelnemers te maken met positieve rolmodellen in de figuur van de begeleiders van EventHands die vanuit de hierboven beschreven participerende begeleiding jongeren het goede voorbeeld proberen te geven. Daarnaast zijn ook de betrokken professionals uit de evenementenbranche, met wie deelnemers in aanraking komen tijdens workshops, excursies en bij de werkzaamheden op festivals, aansprekende voorbeeldfiguren die tegelijkertijd inzicht bieden in de mogelijkheden die de arbeidsmarkt binnen deze sector biedt.

Het concept van rolmodellen is niet alleen van toepassing op de relatie jongeren en professionals, maar geldt ook voor jongeren onderling. Deze voorbeeldfunctie hebben zij naar elkaar toe op informele wijze via het reguliere contact in de groep, maar is via een aantal methodische onderdelen ook specifiek uitgewerkt. Ervaren deelnemers worden gekoppeld aan nieuwe deelnemers en krijgen een expliciete taak in hun begeleiding. Zij worden aangesproken op hun voorbeeldfunctie en hun verantwoordelijkheid in het wegwijs maken van nieuwe deelnemers in de organisatie en de manier van werken.

In hoofdstuk 1 is de invloed van voorbeeldfiguren op de ontwikkeling van jongeren beschreven. Het gaat dan zowel om volwassen rolmodellen als ook om leeftijdsgenoten. Onderling rolmodelschap is extra waardevol omdat het zowel betekenis heeft voor de jongeren die hier doelgroep van zijn als voor de jeugdige rolmodellen zelf. Het inzicht in de invloed die zij hebben op jongere of minder ervaren jeugd om hen heen zorgt voor bewustwording over hun eigen houding en gedrag en kan eventueel aanzetten tot gedragsverandering.⁴³

§ 5. Organisatorische en randvoorwaardelijke aspecten

Samenwerkingspartners

Een speerpunt in het interventie programma van EventHands is samenwerking met verschillende partners. De opzet en inrichting van het programma is dusdanig vormgegeven dat deze samenwerking onmisbaar maakt en daarmee garandeert. Allereerst gaat het natuurlijk om de producenten die de festivals organiseren en die het deelnemersteam ruimte geven om zich vrijwillig in te zetten bij hun evenement. Als tegenprestatie leveren zij een bijdrage aan het programma van EventHands. Dat gebeurt in financiële zin, maar vooral ook door het verzorgen van workshops voor de deelnemers of het faciliteren van een excursie.

Een van de belangrijkste samenwerkingspartners zijn zorginstellingen. Zij fungeren als verwijzende partij en dragen deelnemers aan, maar andersom kan de organisatie van EventHands ook deelnemers die hier baat bij hebben naar zorginstellingen doorverwijzen. De programma's en begeleidingstrajecten van beide partijen zijn complementair en kunnen elkaar versterken. Indien deelnemers begeleiding van een zorginstelling ontvangen vindt uitwisseling tussen de betrokken professionals plaats over het verloop van deze trajecten.

Daarnaast wordt samengewerkt met organisaties voor jeugdwelzijnswerk en buurtwerk. Deze partijen kunnen de jongeren waarmee zij contact hebben verwijzen naar het programma van EventHands. Daarnaast worden gezamenlijk activiteiten georganiseerd in de buurt, zoals pop up-evenementen en buurtfeesten. Deze evenementen zijn er op gericht de leefbaarheid in de buurt te versterken en bieden tegelijkertijd de deelnemende jongeren een kans tot maatschappelijke participatie en persoonlijke ontwikkeling. De samenwerking betreft verder het delen van accommodaties en andere faciliteiten.

Tot slot vindt samenwerking plaats met onderwijsinstellingen en verwante organisaties. In de eerste plaats gaat het om het bieden van stageplekken voor leerlingen

⁴³ Noorda & van Dijk, 2015.

die een opleiding MBO niveau 1 of 2 volgen. Maar ook jongeren die dreigen uit te vallen of vanwege een verkeerde schoolkeuze tijdelijk willen stoppen met hun opleiding kan een traject bij EventHands worden aangeboden om binnen het programma te verkennen waar hun interesses en kwaliteiten liggen en de periode tot de start van een nieuwe opleiding te overbruggen.

Werving

Het programma van EventHands staat of valt met de werving van deelnemers. De afgelopen periode is gebleken dat zich bij de werving een aantal knelpunten voordoen.

Allereerst is gedurende een periode beperkte instroom geweest vanwege de afhankelijkheid van instellingen voor jeugdzorg en maatschappelijk werk voor de werving van nieuwe deelnemers. Dit hing vooral samen met de vele wijzigingen die in de jeugdzorg hebben plaatsgevonden en de instabiliteit en wisselingen van medewerkers die dit met zich heeft meegebracht. Deze omstandigheden werken door op de toeleiding van deelnemers via de kanalen van de zorginstellingen. Anticiperend op deze situatie is geëxperimenteerd met een nieuwe wervingsmethode waarbij medewerkers van EventHands de straat op gaan om jongeren te werven. Ook via deze weg bleek het in eerste instantie lastig om jongeren te enthousiastmeren om mee te doen. Langzamerhand is met de ambulante werving meer succes geboekt. Het lijkt er dan ook op dat het benutten van meerdere kanalen de beste methode is, waarbij extra aandacht is voor het profileren en bekend maken van de organisatie en het programma via contactopbouw met medewerkers van zorginstellingen, voorlichtingssessies op scholen, aansluiten bij jeugdwerkwijzen en ambulant werk.

Een andere factor die de instroom beperkt is dat de werkzaamheden die jongeren verrichten op festivals onbetaald zijn. Omdat zij gericht zijn op het vinden van een betaalde baan haakt een deel van de jongeren af. De doelgroep waar het om gaat bevindt zich vaak in een sociaaleconomisch kwetsbare positie en geld is voor hen dan ook belangrijk. Daar staat tegenover dat vanwege het vrijwillige karakter van het programma, de jongeren die er wel voor kiezen om deel te nemen vaak goed gemotiveerd zijn en daarom met hen veel bereikt kan worden. Afstand doen van dit vrijwillige karakter om meer deelnemers te bereiken zou de kracht van het programma gedeeltelijk ondermijnen. Ook zou het betekenen dat de verwachtingen vanuit opdrachtgevende organisaties in de evenementenbranche hoger komen te liggen, wat minder ruimte geeft aan de jongeren om met vallen en opstaan te leren.

Accommodatie

Een belangrijke voorwaarde voor het succesvol uitvoeren van het EventHands programma is een geschikte accommodatie waar stabiel gebruik van kan worden gemaakt.

Bij de start van het seizoen in 2013 had EventHands een locatie beschikbaar met ruimte voor jongeren om te werken aan projecten en voor het afhandelen van persoonlijke zaken, als ook ruimte om elkaar te ontmoeten en activiteiten te organiseren. Een nadeel van de locatie was de vrij afgelegen ligging waardoor de meeste deelnemers lang onderweg waren om de ruimte te bereiken.

Inmiddels heeft er een verhuizing plaatsgevonden naar kantoorruimte in een woonwijk. Er is nu minder oppervlakte beschikbaar, maar de locatie is meer veran-

kerd in een buurt. Voor groepsactiviteiten kan gebruik worden gemaakt van een nabijgelegen jongerencentrum.

De verhuizing was voor de jongeren wel een omschakeling, zij moesten de voor hen vertrouwde omgeving achterlaten. Het bracht instabiliteit, maar na een periode van wennen voelen zij zich echter ook op de nieuwe locatie weer thuis.

Formatie

In de periode 2013-2015 heeft de organisatie van EventHands relatief veel wisselingen in personeel gekend. Dit hangt onder andere samen met het naar verhouding vrij grote aantal stagefuncties binnen de organisatie.

Gezien de in eerder onderzoek aangetoonde waarde van een vertrouwensband tussen begeleider en jongere, is continuïteit van medewerkers een essentiële voorwaarde. Veel deelnemers hebben de wisseling in begeleiding dan ook als een knelpunt ervaren. Het wegvallen van een medewerker met wie zij een vertrouwensband hadden opgebouwd betekende voor hen een moeilijke periode. Desondanks hebben zij genoeg houvast binnen de organisatie, de deelnemersgroep en de activiteiten kunnen vinden, zoals blijkt uit de voortzetting van hun deelname.

Betrokkenheid

Deelname aan EventHands is voor jongeren niet verplicht. Dit betekent dat een deel van hen hun betrokkenheid als vrijblijvend beschouwt. Niet alle deelnemers participeren even intensief in het aangeboden programma. Bepaalde onderdelen volgen zij wel, en andere onderdelen niet.

De jongeren die hun werkzaamheden en betrokkenheid bij EventHands wel heel serieus nemen storen zich af en toe aan de manier waarop andere leden van de groep in hun ogen nonchalant omgaan met de verantwoordelijkheden die zij hebben. De kunst is natuurlijk dat zij leren zich daardoor niet te laten afleiden.

Flexibiliteit

Zowel voor de deelnemerswerving, de wisseling van locatie als ook verschuivingen in overheidsbeleid en de inrichting van de zorg, geldt dat de flexibiliteit en capaciteit om in te springen op wijzigingen in omstandigheden een sterke factor van de organisatie is gebleken. Vanwege de kleinschalige opzet en de oplossingsgerichte manier van denken kan de werkwijze vrij soepel worden aangepast aan een nieuwe situatie.

Hoofdstuk 3.

Effect

Inleiding

In dit hoofdstuk gaan we nader in op de individuele effecten bij deelnemers van EventHands. De gegevens zijn gebaseerd op nul- en eindmetingen van deelnemers uit de periode 2013-2015 (n=25), aangevuld met retrospectieve interviews met deelnemers uit een eerdere periode (n=4). De nulmeting is uitgevoerd bij jongeren in de eerste twee maanden van hun deelname aan het programma van EventHands. Jongeren die voor die tijd zijn gestopt met hun deelname zijn buiten beschouwing gebleven, omdat zij onvoldoende hebben deelgenomen aan het interventieprogramma.

Allereerst gaan we in op de achtergronden van de deelnemers met betrekking tot persoonlijke kenmerken, thuismilieu en vrijetijdspatroon op het moment van instroom (§ 1). Vervolgens worden de waargenomen effecten beschreven door in te gaan op de resultaten van de Child Behavior CheckList (§ 2) en een analyse van de persoonlijke ontwikkeling bij deelnemers (§ 3). Tot slot staan we stil bij concrete stappen die deelnemers hebben gezet met betrekking tot vrijetijdsbesteding, scholing en werk of werkervaring (§ 4).

§ 1. Achtergronden

Leeftijd en sekse

De geïnterviewde deelnemers variëren in leeftijd, maar zijn voor het merendeel 18 jaar of ouder. Het gaat om 11 jongeren in de leeftijd van 18-20 jaar en 15 jongeren van 21 jaar of ouder. Slechts drie jongeren vallen in de categorie 16-17 jaar (zie Tabel 1). Onder de geïnterviewde deelnemers zijn 17 meisjes en 12 jongens (zie Tabel 2).

Tabel 1. Deelnemers naar leeftijdscategorie (N=29)

Leeftijdscategorie	Aantal
16-17 jaar	3
18-20 jaar	11
21 jaar en ouder	15

Tabel 2. Deelnemers naar sekse (N=29)

Sekse	Aantal
Meisjes	17
Jongens	12

Etnische herkomst

Met betrekking tot de etnische herkomst van de geïnterviewde deelnemers blijkt dat het gaat om een diverse groep. Dit is terug te zien in Tabel 3. Zowel autochtone jon-

geren als jongeren met een Surinaamse, Marokkaanse of andere etnische achtergrond nemen deel aan EventHands.

Tabel 3. Deelnemers naar etnische herkomst (N=29)

Etnische herkomst	Aantal
Autochtoon	7
Marokko	3
Suriname	11
Overig	8

Opleidingsniveau

In Tabel 5 is een overzicht opgenomen van het opleidingsniveau van de deelnemers ten tijde van de nulmeting. Hieruit blijkt dat de overgrote meerderheid van de deelnemers een MBO-opleiding volgt of heeft gevolgd. Twee jongeren hebben speciaal onderwijs gevolgd en twee jongeren zijn bezig met havo-onderwijs. Slechts vier jongeren beschikt ten tijde van de nulmeting over een startkwalificatie.⁴⁴

Een aanzienlijk deel van de deelnemers ervaart problemen op school. Het gaat onder andere om behoefte aan studiebegeleiding, voortijdig stoppen met een vervolopleiding en moeilijkheden vanwege concentratiestoornis.

Tabel 4. Deelnemers naar opleidingsniveau (N=29)

Opleidingsniveau	Aantal
Speciaal onderwijs	2
VMBO/MBO	25
Havo/vwo	2
HBO/WO	-

Ruim de helft van de gevorderde deelnemers is schoolgaand (zie Tabel 5). Acht van hen hebben ten tijde van de nulmeting een bijbaan. Twee jongeren hebben hun opleiding afgerond en hebben een (onofficiële) tijdelijke baan. Elf jongeren gaan niet naar school en hebben ook geen baan, een aantal van hen heeft een Wajong uitkering.

Tabel 5. Deelnemers naar aantal schoolgaand of werkend (N=29)

Dagbesteding	Aantal
School	16
Werk	2
Geen van beide	11

⁴⁴ Een startkwalificatie is een diploma havo, vwo, mbo niveau 2 of hoger.

Vrijtijds patroon

Het overgrote merendeel van de deelnemers heeft affiniteit met cultuur en is hier in meer of mindere mate in hun vrije tijd mee bezig. Het gaat met name om interesse in muziek of dans. Op één jongere na is geen van de deelnemers lid van een vereniging of sportclub. Er zijn wel een aantal jongeren met een abonnement bij een sportschool. Ten tijde van de nulmeting is bij veel van de deelnemers dan ook geen sprake van een actieve vrijetijdsbesteding. Zij zijn veel met vrienden op straat of juist vaak alleen thuis om te gamen of televisie te kijken.

Thuismilieu

Op het moment van de nulmeting woont een beperkt deel van de jongeren bij hun ouders. Relatief veel deelnemers zitten in een begeleid wonen traject en een aantal jongeren woont bij vrienden of kennissen.

De meerderheid van de deelnemers heeft te maken met problemen in de thuis-situatie. Het gaat onder andere om moeilijk of verbroken contact met ouders of familieleden in een zorgsituatie. In bijna al deze gevallen zijn één of meerdere instanties voor hulpverlening betrokken.

Problemen

De geïnterviewde deelnemers hebben te maken met verschillende moeilijkheden in hun eigen situatie of binnen hun omgeving. Naast de eerder genoemde problemen in de thuissituatie hebben meerdere deelnemers te maken met psychische problemen.

Daarnaast geeft een relatief groot deel van de jongeren aan moeilijkheden te ervaren op het sociale vlak. Het gaat dan vooral om gevoelens van isolatie en depressie en moeite met aansluiting vinden bij leeftijdgenoten, maar in andere gevallen ook om externaliserende vormen van sociale incompetentie (o.a. agressie, regels overtreden, pesten).

Andere moeilijkheden waarmee de geïnterviewde deelnemers te maken hebben zijn schoolproblemen, werkloosheid, problemen op het gebied van alcohol en drugs, schulden, en huisvesting. Enkele jongeren maken deel uit van een vriendengroep die in aanraking is gekomen met de politie of zijn in het verleden crimineel actief geweest.

Type woonbuurt

Een ander aspect met betrekking tot de achtergronden van de deelnemers is het type buurt waar zij wonen. Een indicatie hiervan kan worden gegeven door de woonbuurt te categoriseren met betrekking tot de inkomensverdeling van de huishoudens. Het Centraal Bureau voor de Statistiek heeft voor alle wijken en buurten van de gemeentes in Nederland de percentages voor huishoudens met lage en hoge inkomens geregistreerd.⁴⁵ De woonbuurten van de deelnemers zijn geanalyseerd op deze percentages en vervolgens vergeleken met het landelijk gemiddelde. Uit deze analyse blijkt dat bijna alle deelnemers in buurten wonen met relatief veel huishoudens met lage inkomens en weinig huishoudens met hoge inkomens. Slechts drie

⁴⁵ Onder huishoudens met een laag inkomen wordt verstaan een besteedbaar inkomen onder de € 25.100,- per jaar. Een hoog inkomen betreft een besteedbaar jaarinkomen van € 46.500,- of meer. De landelijke cijfers voor lage en hoge inkomens in 2010 zijn 40% tegenover 20%.

deelnemers wonen in een buurt waar de inkomensverdeling rond het landelijk gemiddelde ligt, zie ook Tabel 6.

Tabel 6. Deelnemers naar inkomensverdeling woonbuurt (N=29) in 2012. Bron: CBS Statline

Woonbuurt	Aantal
Modaal	3
Beneden modaal	26

§ 2. Sociaal-emotionele competenties

De sociaal-emotionele ontwikkeling van de deelnemers is uitgebreid in beeld gebracht met behulp van de CBCL-vragenlijst (Child Behavior CheckList). Deze test oordeelt over acht probleemgebieden van sociaal-emotioneel functioneren van de leerling, namelijk: teruggetrokken gedrag, somatische klachten, angstig/depressieve kenmerken, sociale problemen, denkproblemen, aandachtsproblemen, overtreden van regels en agressiviteit. Daarnaast wordt een 'overall' score gegeven voor internaliserend gedrag, voor externaliserend gedrag en voor de totaliteit van alle problemen op voorgenoemde gebieden. De schaal internaliserende problemen bestaat uit de items teruggetrokken gedrag, somatische klachten en angstig/depressief. De schaal externaliserende problemen bestaat uit de items delinquent gedrag en agressief gedrag.

Deze test is ingevuld door jongeren zelf (YSR) op twee momenten: aan het begin van hun deelname aan het programma van EventHands (nulmeting) en nogmaals nadat zij enige tijd deelnamen aan het programma (eindmeting). Tussen nul- en eindmeting zit een periode van minimaal vijf maanden. Voor beide momenten hebben daarnaast ook jongerencoaches voor alle deelnemers een test ingevuld (TRF).

Jongerencoaches

In Tabel 7 zijn de gemiddelde scores van jongerencoaches weergegeven en in Tabel 8 zijn de gemiddelde scores op basis van zelfrapportage opgenomen.⁴⁶

Uit de rapportage van jongerencoaches blijkt dat de sociaal-emotionele problemen bij deelnemers in de periode tussen de nul- en eindmeting aanzienlijk zijn afgenomen (van 55.5 naar 53.1). De afname in problemen is het hoogst op de schalen 'denkproblemen' en 'overtreden van regels'. Uit de scores van de gecombineerde schalen van internaliserend en externaliserend probleemgedrag blijkt dat jongerencoaches een iets grotere afname in geïnternaliseerde problemen constateren en een iets minder grote, maar nog steeds significante afname in geëxternaliseerde problemen. Dit blijkt ook uit een analyse van de scores van individuele deelnemers. Bij hoge scores wordt het kenmerk 'klinisch' of 'borderline' toegevoegd in het scoreformulier. Bij de eindmeting zijn er aanmerkelijk minder scores met de toevoeging klinisch of

⁴⁶ De normscore ligt voor iedere schaal op 50. Hoe hoger de score, hoe hoger de mate van sociaal-emotionele problemen binnen de betreffende schaal. Scores die erg afwijken van de norm kunnen het stempel 'klinisch' of 'borderline' (grensgebied van normaal naar klinisch) krijgen.

borderline dan in de nulmeting. Ook dit is een aanwijzing dat volgens rapportage van de jongerencoaches de ernst van sociaal-emotioneel probleemgedrag is afgenomen.

Tabel 7. Gemiddelde scores CBCL gedragstest afgenomen tijdens een nul- en eindmeting bij jongerencoaches (TRF) m.b.t. alle geïnterviewde deelnemers (N=25) in de periode juli 2013 – oktober 2015

Problemen	Nulmeting	Eindmeting	Vershil
Teruggetrokken gedrag	56.2	55.0	-1.2
Somatische klachten	54.0	54.3	+0.3
Angstig / depressief	56.5	55.0	-1.5
Sociale problemen	56.6	55.2	-1.4
Denkproblemen	55.8	51.4	-4.4
Aandachtsproblemen	52.5	51.4	-1.1
Overtreden van regels	61.0	57.5	-3.5
Agressiviteit	56.7	54.8	-1.9
Geïntern. problemen	55.5	53.4	-2.1
Geëxtern. problemen	57.0	55.2	-1.8
Totaliteit problemen	55.5	53.1	-2.4

Zelfrapportage

De gegevens op basis van zelfrapportage van de deelnemers laten weliswaar ook een afname zien in sociaal-emotionele problemen, maar in veel minder sterke mate dan jongerencoaches rapporteren. De lichte afname geldt voor geïnternaliseerd probleemgedrag. Bij geëxternaliseerd probleemgedrag is nauwelijks een verschil in scores te herkennen.

Op de schalen ‘denkproblemen’ en ‘teruggetrokken gedrag’ is overigens wel een relatief sterke afname in problemen waar te nemen. De scores voor de overige schalen zijn ook afgenomen maar in mindere mate. Net zoals bij de rapportage van jongerencoaches is er een lichte toename van somatische klachten, maar deze is niet significant.

Dat de zelfrapportage van jongeren gedurende een interventie in mindere mate een daling in scores laat zien dan via rapportage van professionals, of zelfs een stijging van problemen weergeeft, komt vaker voor. Dit wordt vaak in verband gebracht met toegenomen bewustwording bij de jongeren van bepaalde problemen of gedragingen, samenhangend met de begeleiding die zij krijgen. Zeker gezien de focus op zelfreflectie in de interventie van EventHands, kan dit een geringere afname in scores voor sociaal-emotionele problemen verklaren.

Bij analyse van de scores op individueel niveau blijkt verder dat in de zelfrapportage van jongeren bij de eindmeting minder scores als ‘klinisch’ of ‘borderline’ zijn aangemerkt dan bij de nulmeting het geval was.

Tabel 8. Gemiddelde scores CBCL gedragstest afgenomen tijdens een nul- en eindmeting bij deelnemers (YSR) m.b.t. alle geïnterviewde deelnemers (N=25) in de periode juli 2013 - oktober 2015

Problemen	Nulmeting	Eindmeting	Vershil
Teruggetrokken gedrag	56.9	54.6	-2.3
Somatische klachten	57.5	57.9	+0.4
Angstig / depressief	57.3	56.8	-0.5
Sociale problemen	55.2	54.2	-1.0
Denkproblemen	58.4	56.0	-2.4
Aandachtsproblemen	56.4	55.0	-1.4
Overtreden van regels	60.5	58.9	-1.6
Agressiviteit	54.0	53.6	-0.4
Geïntern. problemen	54.4	53.8	-0.6
Geëxtern. problemen	54.7	54.6	-0.1
Totaliteit problemen	54.4	54.0	-0.4

§ 3. Persoonlijke groei

Naast de sociaal-emotionele ontwikkeling van deelnemers, zoals gemeten met de CBCL-vragenlijst, kunnen zij zich ook ontwikkeld hebben op andere vlakken. In de diepte-interviews is hen gevraagd naar de dingen die zij gedurende hun deelname aan EventHands geleerd hebben, de vaardigheden die zij mogelijk (verder) hebben ontwikkeld en andere vorderingen die zij, terugkijkend op de periode tussen nul- en eindmeting, bij zichzelf hebben waargenomen. Via interviews met jongerencoaches zijn deze ontwikkelingen per individuele deelnemer geverifieerd en nader geanalyseerd.

In Tabel 9 is een overzicht opgenomen van de vaardigheden die deelnemers hebben ontwikkeld door deelname aan EventHands. We zullen stil staan bij een aantal vaardigheden waarvan deelnemers het vaakst hebben aangegeven dat zij daarin zijn gevorderd.

Tabel 9. Vaardigheden die deelnemers (verder) hebben ontwikkeld bij EventHands (N=29)

Vaardigheid	Aantal
Organiseren	23
Samenwerken	21
Vergaderen	20
Communiceren	18
Afspraken nakomen	11
Op tijd komen	4
Plannen	4
Leiding nemen/geven	3
Presenteren	3

Organiseren

De meest genoemde vaardigheid is 'organiseren': bijna alle geïnterviewde deelnemers geven aan dat zij zich op dit vlak bij EventHands verder hebben ontwikkeld. Niet alleen door taken op evenementen en de workshops, maar vooral ook vanwege het organiseren van een eigen evenement met elkaar hebben de deelnemers ervaring opgedaan op dit gebied. Een aantal van hen geeft ook aan dat zij door EventHands zicht hebben gekregen op hoe een festival in elkaar steekt.

"Ik heb geleerd hoe je een evenement moet opzetten, van begin tot eind. Alle onderdelen die daarbij nodig zijn hebben we gedaan: een projectplan opstellen, subsidie aanvragen, flyers maken en uitdelen, een locatie zoeken en kiezen, het programma maken.

Als je op een feest bent dan heb je niet door hoeveel voorbereiding er in zit. Wij hebben bij het evenement gemerkt hoeveel tijd dit kost. Vanaf augustus tot januari zijn we bezig geweest. De workshops hebben ons daarbij geholpen: je bent creatief bezig en leert veel over het organiseren van een evenement." - Oud-deelnemer (23 jaar)

Samenwerken

Samenwerken is een vaardigheid waarvan ruim twee derde van de geïnterviewde deelnemers aangeven dat zij op dit punt zijn gegroeid door hun deelname aan EventHands. Ze hebben geleerd samen een evenement te organiseren, maar ook bij de taken op festivals samen te werken. De meerderheid noemt daarbij ook de diversiteit binnen de deelnemersgroep. Voor hen was het nieuw om samen te werken met mensen die allemaal heel verschillend zijn.

"Ik heb veel concrete dingen geleerd, maar vooral ook samenwerken met veel verschillende mensen. Omdat iedereen zo anders is, leer je ook van elkaar. De één leert wel meer van de ander dan andersom, maar dat hoeft ook niet perse helemaal gelijk te zijn."

- Deelnemer (20 jaar)

Vergaderen

Relatief veel deelnemers noemen 'vergaderen' als vaardigheid waar zij beter in zijn geworden door hun deelname aan EventHands. De vergaderingen waren voor hen dan ook een relatief nieuwe ervaring en bij EventHands hebben zij voor het eerst kennis gemaakt met de verschillende rollen van voorzitter en notulist.

Communiceren

Een andere competentie die bijna een derde van de deelnemers wordt genoemd is 'communiceren'. Vaak ook als onderdeel van sociale vaardigheden in ruimer verband. Een aantal jongeren geeft aan dat ze geleerd hebben geduldiger te zijn naar anderen toe, beter naar anderen te luisteren en hen te laten uitpraten. Andere deelnemers geven aan dat ze beter zijn geworden in het verwoorden van hun mening en zich nu makkelijker kunnen uiten in een groep. Zij reflecteren allemaal op vorderingen in hun communicatievaardigheden gedurende hun deelname aan EventHands.

"Wat ik vooral terug heb gevonden bij EventHands is mijn sociale kant. Ik was altijd heel sociaal maar in de periode was ik dat helemaal kwijt, had me afgezonderd van mensen. Bij

EventHands heb ik dat weer teruggekregen. Ik heb bij hen een duwtje in de rug gekregen om me weer sociaal op te stellen. Dat komt vooral omdat de omstandigheden daar je een soort van 'dwingen' om je sociaal op te stellen, je open te stellen voor anderen. Je moet je sociale vaardigheden eigenlijk wel weer oppikken." - Deelnemer (23 jaar)

"Als er iets is wat ik vervelend vind, trek ik nu ook gelijk aan de bel. Dat deed ik eerst minder goed, toen wist ik niet goed hoe ik het moest brengen, hoe ik moest verwoorden wat ik dan vervelend vond of wat er aan de hand is. Ik heb dat nu beter geleerd."
- Deelnemer (22 jaar)

Overige vaardigheden

Ook andere basisvaardigheden als 'afspraken nakomen', 'plannen' en 'op tijd komen' worden, zij het in mindere mate, genoemd als punten van groei.

Verder zeggen jongeren die de training tot hulpcoach of festivalassistent hebben gevolgd ook expliciet dat zij beter zijn geworden in 'leiding geven'. Andere genoemde vaardigheden zijn presenteren, mensen motiveren, onderhandelen en de specifieke taken op festivals zoals het bedienen van de portofoon, het begeleiden van artiesten en het bouwen van podia.

"Ik heb geleerd om leiding te nemen. Hoe je binnen de groep van deelnemers een leidende rol kunt nemen. Dat komt ook door het certificaat dat ik heb behaald voor coach en festivalcoördinator. Dan leer je zonder bezig te zijn toch duidelijk maken wat iemand moet doen." - Deelnemer (22 jaar)

Persoonlijke ontwikkeling en identiteit

Naast de genoemde concrete vaardigheden, hebben deelnemers ook vorderingen gemaakt op andere aspecten in hun persoonlijke ontwikkeling. Het gaat dan onder andere om aspecten op het gebied van identiteitsvorming en horizonverbreding. Een overzicht is opgenomen in Tabel 10.

Tabel 10. Vorderingen bij deelnemers op het gebied van persoonlijke en sociale ontwikkeling (N=29)

Type vordering	Aantal
Mensen leren kennen	23
Ontdekt waar je goed in bent	18
Initiatief/Nieuwe dingen beginnen	16
Doorzetten	15
Zelfstandigheid	14
Verantwoordelijkheidsgevoel	14
Dingen positief bekijken	14
Jezelf beter leren kennen	13
Zelfvertrouwen	13
Horizonverbreding	6
Keuzes maken	6

Comfortzones doorbreken	4
Hulp vragen	3
Motivatie/activering	3
Inlevingsvermogen	2
Rekening houden met anderen	2
Voor jezelf opkomen	1

In de eerste plaats hebben deelnemers het gevoel dat ze bij EventHands hebben ontdekt waar zij goed in zijn. Ongeveer twee derde van de geïnterviewde deelnemers geeft aan dat ze door de verschillende taken en werkzaamheden allerlei vaardigheden ontwikkelen en hun eigen kwaliteiten kunnen verkennen.

Andere vorderingen die deelnemers bij zichzelf zien zijn een positievere benadering van dingen en meer doorzettingsvermogen als het tegenzit.

“Het is zwaar om zelf evenementen te organiseren, maar het eindresultaat is gaaf. Daarom blijf je positief. Je moet wel echt doorzetten maar dat lukt door teamwork. Alleen zou ik het niet kunnen. Je houdt het vol omdat je het met elkaar doet.” - Deelnemer (17 jaar)

Naast doorzettingsvermogen zeggen deelnemers sinds zij meedoen met EventHands ook meer initiatief te nemen bij het beginnen van nieuwe dingen. In het verlengde hiervan is ook duidelijk een horizonverbreding bij de deelnemers waar te nemen. Doordat zij kennismaken met nieuwe omgevingen, nieuwe werkzaamheden en situaties en ervaringen opdoen buiten hun reguliere kader, ontwikkelen zij een bredere blik op de maatschappij en zichzelf.

“Waar ik echt beter in ben geworden is initiatief nemen. Ik wist bijvoorbeeld al wel waar ik goed in ben, maar ik nam geen initiatief, ik was heel afwachtend. Nu doe ik dat wel. Bijvoorbeeld vroeger, dan zei mijn moeder: je moet uitzoeken naar welke school je wilt gaan, maar dan deed ik vervolgens niks. Nu regel ik dat wel. Ik ga erachter aan en ben zelfs drie keer gaan bellen omdat ik geen antwoord kreeg.” - Deelnemer (17 jaar)

“Toen ik begon verwachtte ik er niet veel van. Ik dacht misschien wordt het niks, ik probeer het gewoon en ik zie het wel. Maar bij het eerste festival waar ik mee naartoe ging om te werken vond ik het meteen echt vet. Het was echt een bijzondere ervaring. Ik was nog nooit op een festival geweest. Wel op feesten enzo, maar dan als bezoeker. Nu hoor je bij de crew, je ziet hoe het achter de schermen gaat. Dat is echt ontzettend gaaf. Mijn T-shirt van dat festival hangt nog steeds aan de muur.” - Deelnemer (23 jaar)

Een ruime helft van de geïnterviewde jongeren geeft aan door hun deelname aan EventHands zelfstandiger te zijn geworden en meer verantwoordelijkheidsgevoel te hebben ontwikkeld.

“Ik heb ontdekt dat ik het leuk vind om de eindverantwoordelijkheid over een bepaalde taak te hebben en anderen hierin te begeleiden. Vooral toen ik hoofd decoratie was bij het eindevenement moest ik taken verdelen. Zo heb ik heb geleerd wat ik leuk vind en waar ik goed in ben.” - Oud-deelnemer (21 jaar)

Een aantal deelnemers noemt expliciet hun toegenomen zelfvertrouwen. Dit hangt in sterke mate samen met het ontdekken van hun kwaliteiten en de veilige omgeving waarin zij dit hebben kunnen doen. Één van de deelnemers omschrijft dit als volgt:

“Ik was nooit blij met mezelf, ik voelde me onzeker over wie ik ben en wat ik kan. Nu voel ik me goed, ik heb meer vertrouwen gekregen. Ik merk dat ik sterker ben geworden. Ik ben een ander persoon, eigenlijk leefde ik als een soort zombie, ik was onzeker en teruggetrokken. Nu heb ik laten zien dat ik wel veel kan. EventHands geeft je de kans om jezelf te ontwikkelen, te laten oefenen in je vaardigheden. Je krijgt de ruimte om jezelf en je capaciteiten te laten zien. Dan merk je dat je dingen wel kan en zie je eindelijk weer de mogelijkheden die je hebt.”

- Deelnemer (26 jaar)

Andere vorderingen die worden genoemd zijn het maken van keuzes, hulp vragen, gemotiveerd en geactiveerd raken en het doorbreken van comfortzones. Maar deelnemers noemen ook specifieke sociale vaardigheden zoals inlevingsvermogen, rekening houden met anderen en voor jezelf opkomen.

“Ik heb meer respect voor anderen gekregen, meer empathie. Ik leg nu ook makkelijker contact met andere mensen, vooral ook mensen die heel anders zijn dan ik. Bij EventHands heb ik geleerd om me te verplaatsen in een ander.”

- Deelnemer (19 jaar)

Sociaal netwerk

Bijna alle deelnemers noemen verder dat zij meer mensen hebben leren kennen (zie Tabel 10) en met name ook andere jongeren waarmee zij anders niet zo snel in contact zouden komen. Dat ondanks de diversiteit in de groep toch een hechte band is ontstaan en er een veilige sfeer bestaat waarin iedereen zich op zijn gemak voelt, is voor veel deelnemers een bijzondere ervaring. Zij zijn dit niet gewend in andere groepen van leeftijdsgenoten zoals bijvoorbeeld op school of bij vriendengroepen op straat. Af en toe zijn hechte vriendschappen ontstaan en spreken deelnemers ook met elkaar af buiten de activiteiten van EventHands om.

De uitbreiding van het sociaal netwerk geldt niet alleen met betrekking tot de nieuwe leeftijdsgenoten die zij hebben ontmoet maar ook als het gaat om medewerkers van verschillende productiemaatschappijen. Via de workshops, training en de organisatie van het eindevenement hebben deelnemende jongeren contact gelegd met professionals die met name binnen de evenementenbranche actief zijn.

“Ik heb ook mensen ontmoet die veel kracht in zich hebben, die graag iets willen bereiken. Zonder EventHands was ik niet met hen in contact gekomen. Het is belangrijk om dat soort mensen om je heen te hebben.”

- Deelnemer (26 jaar)

“Ik zat vroeger veel thuis, ik was alleen. Nu ga ik meer naar buiten, ik heb meer vrienden. Ik heb mensen leren kennen bij EventHands, ben socialer geworden. Ik praat opener en ben meer bereikbaar voor andere mensen. Mijn houding is nu minder gesloten.”

- Deelnemer (19 jaar)

§ 4. Maatschappelijke participatie

Naast analyse van de persoonlijke ontwikkeling van deelnemers is ook gekeken naar de vorderingen die zij hebben gemaakt op het gebied van maatschappelijke participatie. Daarbij is onderscheid gemaakt naar hun positie op het gebied van arbeidsmarkt, opleiding en vrijetijdsbesteding.

Arbeidsmarkt

In de interviews is specifiek aandacht besteed aan de mate waarin de jongeren deelname aan EventHands ervaren als een stimulering van hun kansen op de arbeidsmarkt. In Tabel 11 zijn hiervan een aantal aspecten weergegeven. Bijna alle jongeren zien hun deelname aan EventHands als een bevordering van hun werkervaring. Bijna twee derde denkt door EventHands meer kans te maken op een baan. Kanttekening daarbij is dat een groot deel van hen zegt dat dit afhankelijk is van in welke sector je een baan zoekt. Bovendien blijft een diploma volgens hen ook onontbeerlijk en vergroot deelname aan EventHands niet je kansen op een baan als je geen opleiding hebt afgemaakt. Zeven jongeren benoemen verder expliciet dat deelname aan EventHands goed is voor hun CV.

Tabel 11. Ontwikkeling van deelnemers op het gebied van arbeidsmarkt (N=29)

	Aantal
Werkervaring	26
Kans op een baan	18
Goed voor CV	7

“Het is een goed pad naar werk, het helpt je op weg naar wat je wilt bereiken, naar een betere toekomst.” - Deelnemer (27 jaar)

“Je wordt volwassen en gaat nieuwe dingen beginnen. Dat is ook de bedoeling. Je leert bij EventHands dingen die je nodig hebt om in de samenleving een plek te vinden.”
- Deelnemer (19 jaar)

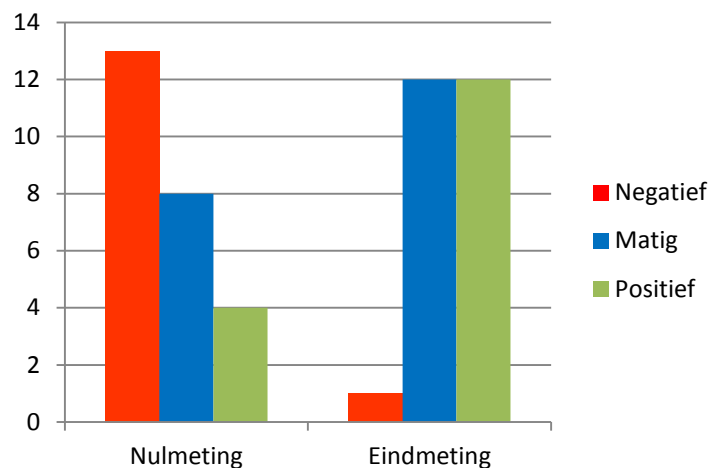
Bij nul- en eindmeting is een analyse gemaakt van de situatie van deelnemers op het gebied van vrije tijd, school en werk (baan/bijbaan). De uitkomsten hiervan zijn weergegeven in Figuur 1. Wat betreft werk is te zien dat bij de nulmeting een flink deel van de jongeren een negatieve situatie had. Dat betekende met name dat zij geen baan hadden en ook niet bezig waren met een opleiding. In sommige gevallen gingen zij wel naar school maar lukte het al langere tijd niet om een bijbaan te vinden. Een klein deel ging naar school en had een bijbaan of had een opleiding afgerond en een (tijdelijke) baan. Hun situatie op het gebied van werk is daarom als positief beschouwd.

Bij de eindmeting is een andere indeling zichtbaar. Bij slechts één deelnemer is er nog sprake van een negatieve situatie (geen werk en geen opleiding). Veel deelnemers hebben dus stappen vooruit gezet op dit gebied. Dat betekent niet dat iedereen bij de eindmeting een baan of bijbaan heeft. Bijna de helft van de overige deelnemers heeft

op dat moment een baan, de andere helft niet. Hun situatie kan echter niet als negatief worden beschouwd omdat zij bewust hebben gekozen zich op hun opleiding te richten of omdat zij beschikken over een andere dagbesteding die voor hen leerzaam is en waarmee zij een bijdrage leveren aan de maatschappij.

“Er is veel veranderd sinds ik meedoe met EventHands. Ik heb een baan gevonden. Ik ben hulpcoach geworden. Als persoon ben ik heel erg veranderd. Ik ben meer als een volwassene dingen gaan aanpakken. Ik kan EventHands zeker aanraden. Het is goed voor je toekomst. Zeker voor jongeren die veel buiten hangen of de hele tijd aan het niksen zijn.”

- Deelnemer (20 jaar)

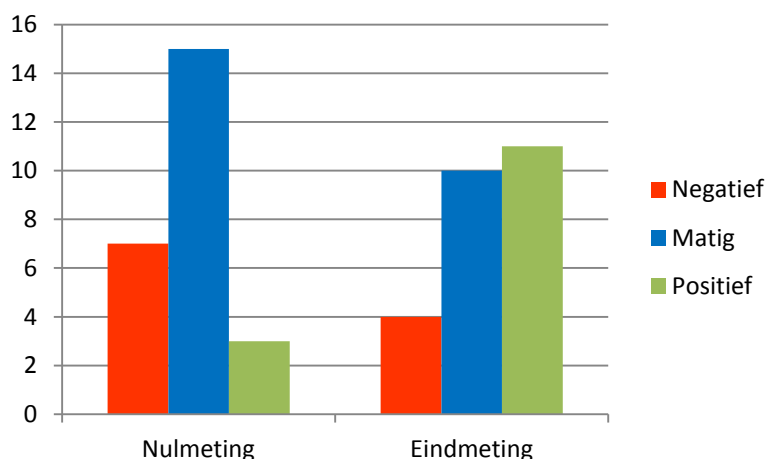

Figuur 1. Situatie van deelnemers met betrekking tot werk bij nul- en eindmeting ingedeeld naar negatief, matig of positief (N=25)

Opleiding

Naast de positie van deelnemende jongeren op de arbeidsmarkt zijn ook gegevens verzameld over hun schoolsituatie. De ontwikkelingen op dit gebied zijn weergegeven in Figuur 2. Bij de nulmeting ervaart de meerderheid van de deelnemers problemen op het gebied van hun opleiding. Een deel van hen is voortijdig gestopt met hun opleiding, een ander deel zit nog wel op school maar volgt slechts een deel van de lessen, haalt geen goede resultaten of kan geen stageplek vinden. Slechts vier jongeren beschikken bij de nulmeting over een startkwalificatie.

Bij de eindmeting heeft een aanzienlijk deel van de jongeren inmiddels een betere of meer stabiele schoolsituatie. Zij zijn bijvoorbeeld opnieuw gestart met een opleiding of van opleiding gewisseld zodat dit beter aansluit bij hun interesses en mogelijkheden. Zeven van de 25 jongeren hebben in de periode tussen nul- en eindmeting hun startkwalificatie behaald. Vier jongeren zitten nog steeds in een negatieve situatie met betrekking tot opleiding omdat zij geen opleiding volgen, niet over een startkwalificatie beschikken en ook geen baan hebben.

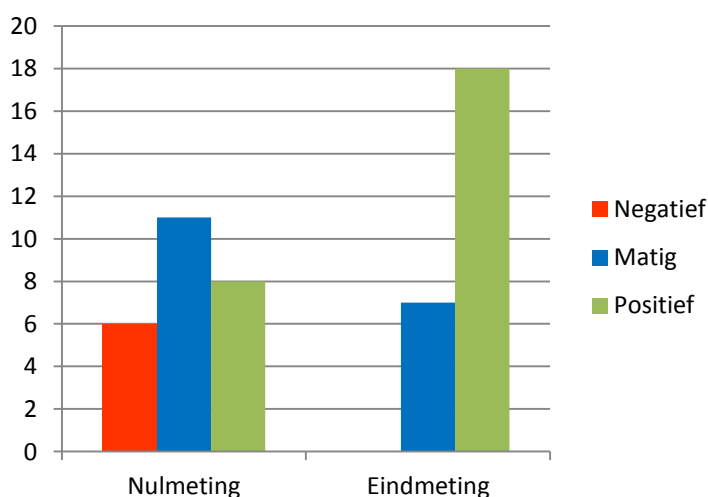

Figuur 2. Situatie van deelnemers met betrekking tot opleiding bij nul- en eindmeting ingedeeld naar negatief, matig en positief (N=25)

“In het afgelopen jaar heb ik mijn mbo niveau 1 behaald. Daar heeft EventHands aan bijgedragen omdat ik hier punten heb behaald voor een stage. Ik ga in september beginnen met een ICT opleiding. Dan kan ik de dingen die ik hier geleerd heb goed gebruiken. Ik moet daar gaan samenwerken met onbekende mensen, in een nieuw team van studenten. Daar kan ik nu goed mee omgaan.” - Deelnemer (19 jaar)

Vrije tijd

Behalve het verbeteren van hun toekomstige mogelijkheden op het gebied van school en werk, beschouwen veel jongeren hun deelname aan EventHands in grote mate ook als plezierige, nuttige en leerzame vrijetijdsbesteding. Zij benadrukken het plezier dat zij hebben tijdens de activiteiten en de gezellige sfeer in de groep.

Figuur 3. Situatie van deelnemers met betrekking tot vrijetijdsbesteding bij nul- en eindmeting ingedeeld naar negatief, matig en positief (N=25)

“Ik wilde iets nuttigs doen met mijn tijd in plaats van de hele tijd thuis te zitten. Ik wilde lekker bezig zijn en meer sociale contacten opdoen. Evenementen organiseren had ik al eerder gedaan bij jongerencentra en ik wist dat ik dat leuk vond om te doen. Dat je iets kunt doen dat je leuk vindt en tegelijkertijd iets nuttigs en leerzaams doet. Dat is fijn.”

-Deelnemer (20 jaar)

Wat betreft de vrijetijdsbesteding van de deelnemers is dan ook een positieve ontwikkeling te zien. Door deelname aan EventHands is de besteding van de vrije tijd van bijna alle deelnemers verbeterd. Een groot deel van de jongeren vertelde bij de nulmeting dat zij een weinig actieve vrijetijdsbesteding hadden. Zij waren bijvoorbeeld veel alleen thuis, en noemden als hobby's gamen, televisie kijken of slapen. Bij de eindmeting is de vrijetijdsbesteding dan ook veranderd. Met name door hun werkzaamheden bij EventHands vullen zij hun vrije tijd op een meer positieve en zinvolle manier in. Zij hebben het gevoel nuttig bezig te zijn en het contact met leeftijdsgenoten ervaren zij daarbij over het algemeen als prettig. Een klein deel van de jongeren geeft aan nog steeds 'te veel' vrije tijd te hebben en niet altijd een zinvolle tijdsbesteding te kunnen vinden. Hun activiteiten bij EventHands beschouwen zij niet als voldoende. Dit hangt in de meeste gevallen samen met het ontbreken van een reguliere dagbesteding.

Hoofdstuk 4. Doelgroep

Inleiding

In dit hoofdstuk geven we een indicatie van de potentiële doelgroep voor wie deelname aan een interventieprogramma zoals EventHands, als variant van een culturele zorginterventie, geschikt kan zijn. Allereerst geven we een kwalitatieve typering van de doelgroep (§ 1). Afgeleid van deze kwalitatieve typering volgt een kwantitatieve schatting van de omvang van de doelgroep in Nederland (§ 2).

§ 1. Kwalitatieve typering

Eerder is de doelgroep van EventHands al omschreven als jongeren van 16-27 jaar met afstand tot de samenleving en de arbeidsmarkt. Ook de aanwezigheid van psychosociale problemen als factor die verband houdt met deze omstandigheden is eerder al genoemd.

In de praktijk blijkt dat bijna alle deelnemers begeleiding krijgen van een instantie voor jeugdhulpverlening. Daarnaast hebben alle deelnemers in meer of mindere mate affiniteit met één of meerdere varianten van cultuuruitingen. Veel deelnemers zijn ten tijde van de start met EventHands in hun vrije tijd bijvoorbeeld actief met muziek, dans of andere vormen van cultuur. Hun interesse op dit gebied blijkt ook uit het feit dat een groot deel van hen aangeeft in eerste instantie vooral geïnteresseerd te zijn in het programma van EventHands vanwege de culturele evenementen, waar zij graag aan zouden willen deelnemen maar in veel gevallen nog geen ervaring mee hebben.

Voor het bepalen van de kwantitatieve omvang van de potentiële doelgroep, kan uit het voorgaande worden afgeleid dat de twee voornaamste kenmerken van de doelgroep culturele interesse en zorgproblematiek betreffen.⁴⁷

§ 2. Kwantitatieve inzichten

Afgeleid van de afbakening in leeftijd en de doelgroepkenmerken 'culturele interesse' en 'zorgproblematiek', kan een schatting worden gemaakt van de omvang van de potentiële doelgroep. In Tabel 12 is een overzicht weergegeven van de relevante gegevens.

Allereerst wonen er per 1 januari 2014 in Nederland ruim 2.4 miljoen jongeren in de leeftijd van 16-27 jaar.⁴⁸ Voor de gemeente Amsterdam betreft dit bijna 130.000 jongeren.

⁴⁷ Uiteraard hebben zowel de doelgroep en als zeker ook de individuele deelnemers een veel complexere set van eigenschappen. Deze twee kenmerken worden gehanteerd om grofweg de omvang van de potentiële doelgroep te bepalen. Het betreft dus geen nauwkeurige doelgroepbeschrijving in al haar facetten.

⁴⁸ CBS Statline.

Verder is berekend dat in 2012 in Nederland 254.353 jongeren in de leeftijd 16-27 jaar gebruik maken van de jeugdzorg of te maken hebben met zorgproblematiek. Voor Amsterdam ligt dit aantal op 10.853 16-27 jarigen.⁴⁹

Een ander gegeven is dat ongeveer de helft van de jongeren in Nederland receptieve of actieve belangstelling heeft voor cultuur.⁵⁰ Dit geldt echter niet voor alle varianten: populaire cultuuruitingen genieten meer belangstelling dan meer klassieke varianten van cultuur.

Hieruit kan voorzichtig worden afgeleid dat ook ongeveer de helft van de jongeren in de jeugdzorg enige belangstelling heeft voor cultuur.

Uit de gegevens blijkt dat de potentiële doelgroep van culturele zorginterventies, zoals EventHands, in Nederland geschat kan worden op 127.177 jongeren van 16-27 jaar. Voor de gemeente Amsterdam betreft het 5.427 jongeren in deze leeftijdscategorie.

Tabel 12. Jongeren van 16-27 jaar in Amsterdam en Nederland naar aantal, culturele interesse, jeugdzorg en potentiële doelgroep culturele zorginterventie in 2012. Bron: bewerking data CBS Statline, CBS Jeugdstatline en Fonds voor Cultuurparticipatie

	Amsterdam	Nederland
Totaal 16-27 jaar	129.820	2.416.269
Culturele interesse	48.683	929.541
Jeugdzorg	10.853	254.353
Culturele zorginterventie	5.427	127.177

Omdat cultuur een vrij algemene interesse is, die geldt voor een groot deel van de jeugd, zou hier in de psychosociale hulpverlening gebruik van kunnen worden gemaakt door die interesse aan te spreken. Cultuur biedt veel ruimte voor emotie en expressie en kan daarom goed worden ingezet als activeringsmiddel voor persoonlijke ontwikkeling en maatschappelijke participatie op allerlei gebied.

Dat geldt even zo voor andere interesses die als inspiratiebron of aanknopingspunt benut kunnen worden, zoals sport of andere hobby's.⁵¹

⁴⁹ CBS Jeugdstatline.

⁵⁰ IJdens, e.a., 2010.

⁵¹ Zie ook Hoofdstuk 5, § 2.

Inleiding

In dit hoofdstuk worden conclusies en aanbevelingen geformuleerd die een antwoord geven op de hoofdvraag en deelvragen van dit evaluatieonderzoek. Allereerst worden de conclusies weergegeven die op basis van de proces- en effectevaluatie kunnen worden getrokken (§ 1). Daarop aansluitend volgen een aantal aanbevelingen waartoe de uitkomsten van de eindevaluatie aanleiding geven (§ 2). Het gaat om aanbevelingen voor lokaal jeugdbeleid, aandachtspunten voor de praktijk en suggesties voor nader onderzoek.

§ 1. Conclusies

Hoofdvraag

De hoofdvraag van het evaluatieonderzoek luidt als volgt:

Is het interventieprogramma EventHands als variant van een culturele zorginterventie een effectief middel om persoonlijke activering, maatschappelijke participatie en opdoen van arbeidsmarktgerichte leerwerkervaring te realiseren voor werkloze jongeren van 16 tot 27 jaar met zowel psychosociale kwetsbaarheid als afstand tot samenleving en arbeidsmarkt?

1.

De uitkomsten van deze evaluatie leveren de eerste positieve aanwijzingen op over de effectiviteit van het interventieprogramma EventHands als variant van culturele zorginterventie.

Gezien de aard van de toegepaste onderzoeksmethode – een exploratieve proces- en effectevaluatie met voor- en nameting bij een testgroep van beperkte omvang – hebben de uitkomsten niet meer dan een indicatieve waarde. Vervolgonderzoek met een (quasi-)experimentele opzet, waarbij sprake is van een controlegroep en het liefst ook een aselechte steekproef uit een grotere populatie, kan betere empirische aanwijzingen produceren voor de effectiviteit van EventHands.

Theoretische inzichten

De eerste deelvraag luidt als volgt:

Hoe kan de pedagogische werking van EventHands als interventieprogramma voor culturele zorginterventie voor kwetsbare werkloze jongeren in theoretische zin worden onderbouwd en verklaard? Van belang daarbij is na te gaan welke theoretische visies er zijn om dit inzicht duidelijk te maken.

2.

Onderzoek uit Groot-Brittannië wijst uit dat cultuurparticipatie positieve impact heeft op onder andere persoonlijke ontwikkeling, gemeenschapsvorming, identiteitsontwikkeling, gezondheid en welzijn. Ook in een Amerikaanse overzichtsstudie naar cultuurparticipatie van jeugd blijken positieve resultaten voor houding en gedrag.

Het gaat om zaken als meer zelfdiscipline, een positiever zelfbeeld, meer inzicht in de consequenties van eigen gedrag en betere sociale vaardigheden. Ook effectonderzoek naar culturele interventies bij jeugd in Nederland wijst op positieve resultaten: deelnemende jeugd vertoont na afloop van de interventie meer creativiteit, meer identificatie met de leefomgeving en meer interesse in de wereld om hen heen.

3.

Het beleven van succeservaringen geeft jongeren een goed gevoel, waardoor zij verlangen naar herhaling en gemotiveerd raken om zich hiervoor in te spannen. Zeker voor kwetsbare jongeren geldt dat dergelijke succeservaringen cruciaal kunnen zijn omdat zij in andere settings, met name in het onderwijs, juist vaak geconfronteerd worden met hun tekortkomingen en de gevoelens van demotivatie die daarbij horen.

4.

Bij talentontwikkeling van jongeren en het realiseren van gedragsverandering, blijkt de rol van begeleiders van groot belang. Methodische hulpmiddelen zijn onder andere creëren van concrete situaties waarin jongeren kunnen oefenen, formuleren van heldere doelen en feedback geven. Andere middelen zijn een beroep doen op het reflectievermogen, spiegelen van gedrag en overtuigingen, en ruimte scheppen voor oefening met nieuw gedrag of in aanraking brengen met een nieuwe praktijk.

5.

Jeugdigen leren optimaal door hen bloot te stellen aan een omgeving waarin zij nieuwe vaardigheden op kunnen doen zonder de uitdaging te groot te maken. Voor het bevorderen van het leerproces moeten onderwijs en opvoeding gericht zijn op wat een jeugdige nog net niet zelfstandig kan, maar waar het wel in slaagt met hulp van een volwassene of in samenwerking met (iets oudere) peers.

6.

De combinatie van individuele begeleiding en groepswork lijkt een waardevolle werkwijze bij interventies voor kwetsbare jongeren. Individuele begeleiding biedt mogelijkheden voor geven van informatie en advies, stimuleren van reflectievermogen en praktische probleemoplossing. Omdat de omgang met leeftijdsgenoten jongeren een belangrijke leeromgeving biedt en peers in de adolescentie veel invloed hebben op de vorming van jongeren, is groepswork hierop een waardevolle aanvulling.

Methodiek

De tweede deelvraag luidt als volgt:

Hoe is het interventieprogramma EventHands als variant van culturele zorginterventie te beschrijven als een werkproces in fasen? Welke knelpunten en succesfactoren spelen een rol? Welke organisatorische randvoorwaarden zijn daarvoor nodig? Welke knelpunten en succesfactoren doen zich op dat gebied voor?

7.

De doelstelling van het interventieprogramma van EventHands is driedig:

- 1) persoonlijke groei, 2) voorbereiding op scholing en arbeidsmarkt, en
- 3) maatschappelijke participatie en activering.

8.

Het programma van EventHands bestaat grofweg uit werkzaamheden op festivals, een serie workshops, de organisatie van een eigen eindevenement, training en ondersteuning bij de uitstroom naar opleiding of werk. Gedurende hun deelname krijgen jongeren individuele begeleiding via tweemaandelijks functioneringsgesprekken en andere individuele contactmomenten. Daarnaast is er groepsbegeleiding tijdens de gezamenlijke activiteiten.

9.

Het interventieprogramma EventHands kent een aantal uitgangspunten die kenmerkend zijn voor de begeleiding van de deelnemers:

- Veilige leeromgeving
- Participerend begeleiden
- Doelen formuleren (perspectiefgericht)
- Ervaringsleren
- Reflecteren
- Rolmodellen

10.

Een speerpunt in het programma van EventHands is samenwerking met partners. Het gaat onder meer om organisaties uit de evenementenbranche, zorginstellingen, jeugdwelzijnswerk en onderwijs. De opzet en inrichting van het programma maakt deze samenwerking onmisbaar en wordt daardoor gegarandeerd.

11.

Knelpunt in de uitvoering is de werving van nieuwe deelnemers. Dit hield verband met een gebrek aan continuïteit van accommodatie en personeel en de afhankelijkheid van toeleidende organisaties. De organisatie is daar adequaat op ingesprongen door flexibiliteit te tonen in de werkwijze, onder andere door nieuwe wervingsmethodes in te zetten, en door meer stabiliteit te creëren in de formatie.

12.

Niet alle deelnemers participeren even intensief in het aangeboden programma. Deelname aan EventHands is niet verplicht en dat betekent dat een deel van hen hun betrokkenheid als vrijblijvend beschouwt. Tegelijkertijd is het vrijwillige karakter ook een sterk element van het programma omdat het deelnemers aanspreekt op hun intrinsieke motivatie.

Effecten

De derde deelvraag luidt als volgt:

Welke effecten zijn behaald voor deelnemende jongeren op het gebied van psychosociale ontwikkeling en zelfstandig maatschappelijk functioneren?

Onder effecten worden in eerste instantie verstaan de competenties die jongeren hebben opgedaan om hun psychosociaal en maatschappelijk functioneren te verbeteren (psychosociale competenties, maatschappelijke competenties en competenties voor de arbeidsmarkt) en in tweede instantie de concrete stappen die zij hebben gezet richting scholing, werkervaring en regulier werk.

13.

Rapportage van jongerencoaches geeft een aanzienlijke afname in sociaal-emotionele problemen bij deelnemers weer in de periode tussen de nul- en eindmeting. De afname in problemen is het hoogst op de schalen 'denkproblemen' en 'overtreden van regels'.

De gegevens op basis van zelfrapportage van de deelnemers laten een lichte afname in sociaal-emotionele problemen zien. Dit geldt alleen voor geïnternaliseerd probleemgedrag. Op de schalen 'denkproblemen' en 'teruggetrokken gedrag' is wel een relatief sterke afname in problemen waar te nemen.

14.

Deelnemers geven aan met name vaardigheden te hebben ontwikkeld op het gebied van organiseren, samenwerken, vergaderen en communiceren. Daarnaast reflecteren zij op hun persoonlijke ontwikkeling in termen van identiteitsvorming en horizonverbreiding. De meerderheid van de geïnterviewde jongeren geeft aan dat zij bij EventHands hebben ontdekt wat ze leuk vinden om te doen en waar hun kwaliteiten liggen. Ook tonen zij meer initiatief bij het beginnen van nieuwe dingen, zijn zij door hun deelname aan EventHands zelfstandiger geworden en hebben zij meer verantwoordelijkheidsgevoel ontwikkeld. Andere vorderingen betreffen meer doorzettingsvermogen, meer zelfvertrouwen en meer zelfinzicht.

15.

Deelnemers hebben een breder sociaal netwerk opgebouwd. Bijna alle deelnemers noemen verder dat zij meer mensen hebben leren kennen en met name ook andere jongeren waarmee zij anders niet zo snel in contact zouden komen. Naast nieuw contact met leeftijdsgenoten hebben zij ook een breder netwerk als het gaat om contacten in met name de evenementenbranche.

16.

Veel deelnemers hebben stappen vooruit gezet op gebied van hun werksituatie. Ruim een derde heeft bij de eindmeting een baan of bijbaan, tegenover een kwart ten tijde van de nulmeting. Bijna alle jongeren beschouwen hun deelname aan EventHands als een bevordering van hun werkervaring. Ongeveer twee derde denkt door EventHands meer kans te maken op een baan, met name in de evenementenbranche of aanverwante sectoren. Een diploma blijft volgens hen echter ook onontbeerlijk.

17.

In de periode tussen nul- en eindmeting heeft een aanzienlijk deel van de jongeren een betere of meer stabiele schoolsituatie gekregen. Zij zijn bijvoorbeeld opnieuw gestart met een opleiding of van opleiding gewisseld zodat dit beter aansluit bij hun interesses en mogelijkheden.

18.

De vrijetijdsbesteding van de deelnemers heeft zich positief ontwikkeld. Met name door hun werkzaamheden bij EventHands vullen zij hun vrije tijd op een meer positieve en zinvolle manier in. Zij hebben het gevoel nuttig bezig te zijn.

Een klein deel van de jongeren geeft aan nog steeds 'te veel' vrije tijd te hebben en niet altijd een zinvolle dagbesteding te kunnen vinden.

19.

Op basis van de hiervoor beschreven resultaten kan gesteld worden dat de drieledige doelstelling van persoonlijke groei, voorbereiding op scholing en arbeidsmarkt en maatschappelijke participatie en activering grotendeels behaald wordt. Kanttekening daarbij is wel dat het voor een deel om kleine stapjes voorwaarts gaat en de meeste deelnemers bij de eindmeting nog bezig zijn zich op deze punten verder te ontwikkelen. Niet ieder doel is bij alle deelnemers in dezelfde mate behaald. Dit hangt voor een deel samen met verschillen in hulpvraag en ontwikkelingsbehoefte.

Doelgroep

De vierde deelvraag luidt als volgt:

Hoe groot is de doelgroep die geschikt is voor culturele zorginterventies?

Van belang daarbij is een kwantitatieve onderbouwing van de omvang van de doelgroep evenals een kwalitatieve typering.

20.

Rekeninghoudend met de leeftijdsafbakening en de doelgroepkenmerken 'culturele interesse' en 'zorgproblematiek', kan de potentiële doelgroep van culturele zorginterventies als EventHands in Nederland geschat worden op 127.177 jongeren van 16-27 jaar. Voor de gemeente Amsterdam betreft het 5.427 jongeren in deze leeftijdscategorie.

21.

Uit een analyse van de achtergronden van de geïnterviewde deelnemers blijkt dat het voornamelijk gaat om jongeren van 18 jaar en ouder, iets meer meisjes dan jongens met een gevarieerde etnische herkomst. Iets meer dan de helft van hen is schoolgaand, twee jongeren hebben aan het begin van hun deelname een (onofficiële) baan, en ruim een derde van de deelnemers volgt geen opleiding en heeft ook geen werk.

22.

Alle deelnemers hebben te maken met één of meerdere problemen op verschillende leefgebieden. Het gaat onder andere om problemen in de thuissituatie, schulden-

problematiek, psychische problemen, huisvestingsnood en problemen op school. Bijna alle deelnemers komen uit een sociaaleconomisch kwetsbare woonbuurt.

§ 2. Aanbevelingen

De vijfde deelvraag luidt als volgt:

Welke aanbevelingen zijn op basis van het voorgaande te formuleren voor de inzet van EventHands voor de doelgroep bij voorzieningen voor lokaal jeugdbeleid en de aanpak van jeugdwerkloosheid?

Verbeteringsvoorstellen

1.

Voor een groot deel van de deelnemende jongeren heeft het interventieprogramma van EventHands waardevolle stappen in hun ontwikkeling opgeleverd. De intrinsieke motivatie voor deelname is te beschouwen als een wezenlijke voorwaarde voor het realiseren van gedragsverandering. Interesse in culturele activiteiten, maar ook ontvankelijkheid voor zelfreflectie speelt daarin waarschijnlijk een belangrijke rol. Maar niet iedere deelnemer heeft daarin dezelfde stappen gemaakt. Dit betekent dat het programma ruimte biedt om te voorzien in verschillende behoeftes, maar ook dat het niet voor alle jongeren in dezelfde mate geschikt is.

Het is dan ook goed om te realiseren dat het programma niet werkt volgens een 'one size fits all' methode en dat het gaat om een specifieke doelgroep die in verschillende opzichten en in verschillende mate baat kan hebben bij dit interventieprogramma. In de praktijk blijkt al dat bij het afstemmen van de begeleiding op de individuele jongeren hiermee rekening gehouden kan worden.

2.

Het interventieprogramma van EventHands heeft een arbeidsintensief karakter en vraagt veel capaciteit. Gezien de beperkte middelen die momenteel beschikbaar zijn is het dan ook niet mogelijk om grote aantallen jongeren te bereiken. Op jaarbasis is er nu ruimte voor maximaal 50 trajecten, waarbij 25 jongeren intensieve begeleiding krijgen en 25 jongeren met enige mate van zelfstandigheid functioneren.

Rekening houdend met de opzet van het programma en de aard van de doelgroep is het verstandig om de ambitie op dit gebied ook niet verder uit te breiden. Het zou wel interessant zijn om te experimenteren met meerdere 'vestigingen' indien de middelen dit toelaten.

3.

Gezien het beperkte verschil in het aantal deelnemers met een baan of bijbaan tussen nul- en eindmeting, blijkt de functie van het interventieprogramma met betrekking tot arbeidstoeleiding relatief beperkt te zijn. Harde arbeidstoeleiding behoorde in eerste instantie niet expliciet tot de doelstellingen van de interventie, maar de behoefte aan betaald werk bij de deelnemers blijkt wel groot te zijn. Een aanbeveling is dan ook om meer specifieke aandacht te besteden aan dit aspect. De aanstelling

van een carrièrecoach als onderdeel van de begeleiding van het EventHands programma is te beschouwen als belangrijke stap in het nader invullen van de functie van arbeidstoeleiding. In de organisatie is hier in de afgelopen maanden steeds meer aandacht voor gekomen.

4.

Een belangrijk aandachtspunt in de organisatie van het interventieprogramma is het creëren van stabiliteit in personeel. In het afgelopen jaar zijn hier al belangrijke stappen in gezet. Continuïteit van medewerkers is in de begeleiding van jongeren een essentiële voorwaarde. Veel deelnemers ervaren wisseling in begeleiding dan ook als een knelpunt. Het wegvallen van een medewerker met wie zij een vertrouwensband hadden opgebouwd betekende voor hen een moeilijke periode. Ook de waarde die vanuit de literatuur wordt toegekend aan wederzijds vertrouwen en oprechte betrokkenheid bij de begeleiding versterkt het belang van deze continuïteit.

Nader onderzoek

5.

Uit onderhavige proces- en effectevaluatie komen veelbelovende resultaten naar voren voor de persoonlijke groei van deelnemende jongeren, hun maatschappelijke participatie en hun voorbereiding op scholing en arbeidsmarkt. Vanwege beperkte middelen is echter niet gewerkt met een controlegroep, waarbij ook de ontwikkeling van een groep vergelijkbare jongeren wordt gemeten die het interventieprogramma EventHands niet volgen. Daarom zijn geen stevige uitspraken te doen over de mate waarin het interventieprogramma beslissend is geweest voor de ontwikkeling van de doelgroep. Het gaat om eerste indicatieve aanwijzingen over de effectiviteit van EventHands. Aanbevolen wordt dan ook vervolgonderzoek uit te voeren op twee manieren. Enerzijds zou het moeten gaan om een effectstudie met een (quasi-) experimentele opzet, waarbij sprake is van een testgroep en een controlegroep en het liefst ook een aselechte steekproef uit een grotere populatie. Anderzijds bestaat de noodzaak van een betere theoretische onderbouwing van de werkzame principes van EventHands als variant van culturele zorginterventie.

6

Daarnaast zou het interessant zijn te verkennen welke andere onderzoeks-instrumenten beschikbaar zijn voor een meer kwantitatieve nul- en eindmeting van talenten en competenties van deelnemers op de aspecten waarop het interventieprogramma beoogt in te grijpen.

7.

Aan te bevelen is ook bij vervolgonderzoek om aandacht te besteden aan de mate waarin het interventieprogramma van EventHands zorgtrajecten van meer gespecialiseerde hulpverlening kan voorkomen of in duur kan verkorten. Gezien de beschreven resultaten op het vlak van persoonlijke groei (zelfstandigheid, verantwoordelijkheid en zelfvertrouwen) en de afname van sociaal-emotionele

problemen is het aannemelijk dat het programma een waardevolle aanvulling op jeugdhulpverleningstrajecten biedt.

Waarde van EventHands voor lokaal jeugdbeleid en sociaal beleid

8.

Het lijkt er op dat steeds meer jongeren met een kwetsbare achtergrond maatschappelijk buitenspel staan in postmoderne samenlevingen zoals Nederland en andere landen. Dat blijkt onder meer uit cijfers over jeugdwerkloosheid, armoede onder minderjarigen, gebruik van jeugdzorg en de lichamelijke en geestelijke gezondheid van jongeren.⁵² Herstel van de economie leidt niet meer automatisch tot groei van werkgelegenheid en doorgaande ontwikkelingen als automatisering en robotisering roepen twijfels op of er nu en in de toekomst voor iedereen wel een plaats is op de arbeidsmarkt.

Maatschappelijke integratie van een substantiële categorie van risicjongeren dient zich dus aan als een belangrijke actuele opgave van jeugdbeleid en sociaal beleid. Tegen deze achtergrond is het dan ook uitermate zinvol om op zoek te gaan naar interventieprogramma's die deze jongeren beter voorbereiden op persoonlijke ontwikkeling en maatschappelijke participatie. Een innovatief initiatief als EventHands waarin met culturele zorginterventie voor risicjongeren veelbelovende en waardevolle praktijkervaring wordt opgedaan, kan aan deze opgave een bijdrage leveren. De doelgroep die in principe voor EventHands in aanmerking komt wordt geschat op ongeveer 125.000 jongeren van 16-27 jaar.

Aanbevolen wordt van EventHands als aanwinst voor jeugdbeleid en sociaal beleid goed gebruik te maken. Daarbij moet in eerste instantie vooral gedacht worden aan jeugdwelzijnswerk, jeugdzorg en arbeidstoeleiding. Inzet van EventHands binnen de basismethodiek van deze werkvelden zou de resultaten van de inspanningen die daar geleverd worden kunnen vergroten. Nader onderzoek kan dit uitwijzen.

9.

De werkprincipes van EventHands als vorm van culturele zorginterventie zijn ook toe te passen op andere terreinen, zoals sport, educatie en vrijetijdsbegeleiding in het algemeen. Daar zijn al een aantal praktijkvoorbeelden van bekend. In onderstaand overzicht zijn hiervan een aantal opgesomd per terrein.

⁵² CBS, 2015.

Type zorginterventie	Praktijkvoorbeeld
Sportieve zorginterventie	<ul style="list-style-type: none"> • Sportscouts⁵³ • Citytrainer⁵⁴
Educatieve zorginterventie	<ul style="list-style-type: none"> • Time Out⁵⁵
Arbeidstoeleiding en zorginterventie	<ul style="list-style-type: none"> • De Herstelling⁵⁶
Jongerenwerk en zorginterventie	<ul style="list-style-type: none"> • Individuele coaching⁵⁷

9.

Trajecten van EventHands worden hoofdzakelijk uitgevoerd in de evenementenbranche. Dat zou ook kunnen gebeuren in de theaterwereld, de designsector, de beeldende kunst en de zich steeds vernieuwende wereld van digitale werkvormen.

10.

Voor de implementatie van EventHands als vorm van culturele zorginterventie kan opname in de databank Effectieve Jeugdinterventies van het Nji dienstbaar zijn.

⁵³ Pol, M. van de e.a., 2011.

⁵⁴ Noorda en van Dijk, 2015.

⁵⁵ Nji/Databank Effectieve Jeugdinterventies d.d. 15.12.2015

⁵⁶ Vrooland, 2011, Noorda en Danker, 2003.

⁵⁷ Bakker, 2011.

Bijlage 1. Verantwoording

De onderzoeksvragen zijn beantwoord aan de hand van twee methoden: effectevaluatie bij deelnemers en procesevaluatie van het werkproces in methodisch en organisatorisch opzicht.

De effectevaluatie betreft een nulmeting en eindmeting van deelnemers op relevante aspecten van hun leefsituatie. Het gaat om de items leeftijd, sekse, scholing, werkervaring, sociaaleconomische achtergronden, psychosociale situatie, sociaal gedrag, persoonlijke competenties en beroepscompetenties. Deze meting vindt plaats aan de hand van een gedragstest (CBCL) en diepte-interviews met deelnemers bij de start van hun deelname aan het programma en na een periode van ongeveer een half jaar tot een jaar. Daarnaast zijn jongerencoaches geïnterviewd en hebben zij per individuele deelnemer een CBCL-vragenlijst ingevuld bij de start van deelname en na een periode van ongeveer een half jaar tot een jaar.

De procesevaluatie is gebaseerd op analyse van projectdocumenten, bestudering van relevante literatuur, participerende observatie en interviews met betrokken begeleiders en vertegenwoordigers van betrokken instanties.

In het volgende schema is een overzicht opgenomen van de toegepaste onderzoeksinstrumenten ten behoeve van de proces- en effectevaluatie:

Instrument	Nulmeting	Eindmeting
Test deelnemer	30	25
Interview deelnemer	30	25
Test jongerencoach	30	25
Interview oud-deelnemer	4	
Interview initiator	3	
Interview jongerencoach	3	
Analyse projectdocumenten	8	
Participerende observatie	16	

Uit bovenstaand overzicht blijkt dat bij 30 jongeren een nulmeting is uitgevoerd. Dit betreft alle nieuwe deelnemers in de periode van juli 2013 tot en met juli 2015 die minimaal twee maanden hebben deelgenomen aan het interventieprogramma.⁵⁸

Tussen nul- en eindmeting zit een periode van minimaal vijf maanden.

Bij een vijftal deelnemers is geen eindmeting gerealiseerd. Dit betekent een uitvalpercentage van 16.7% met betrekking tot het onderzoek. Voor deze deelnemers is geen eindmeting beschikbaar. Wel is op basis van de interviews met jongerencoaches geanalyseerd in hoeverre hun ontwikkeling afwijkt van de overige deelnemers. Hun uitval in het onderzoek blijkt niet te betekenen dat zij ook negatief zijn uitgestroomd

⁵⁸ Er hebben in deze periode meer jongeren deelgenomen aan het interventieprogramma EventHands. Het gaat om deelnemers die voor juli 2013 gestart zijn en deelnemers die in de periode juli 2013 – juli 2015 zijn gestart maar korter dan twee maanden hebben deelgenomen.

bij de interventie. De meerderheid van hen is inmiddels bezig met een opleiding of een (bij)baan waardoor deelname aan EventHands niet meer goed in hun leven past. Omdat er geen eindmeting is uitgevoerd, kan echter niet met zekerheid worden vastgesteld of en hoe hun ontwikkeling afwijkt van de 25 deelnemers bij wie wel een volledig nul- en eindmeting is gerealiseerd.

Bijlage 2. Geraadpleegde literatuur en documentatie

Bakker, P.P., *Individuele begeleiding van jongeren. Uitgangspunten en handvatten voor de praktijk*, Tandem Welzijnsorganisatie, Nijmegen, 2011.

Bisschop Boele, E., E. Heijnen, J. Kerremans, V. Meewis, J. Metz en V. de Waal, *Informeel leren in de kunsten*, Cultuurnetwerk Nederland, Utrecht, 2011.

Boekaerts, M. & P.R. Simons, *Leren en instructie. Psychologie van de leerling en het leerproces*, Koninklijke Van Gorcum, Assen, 2003.

Bohlmeijer, E., L. Bolier, G. Westerhof & J.A. Walburg, *Handboek positieve psychologie. Theorie, onderzoek en toepassingen*, Uitgeverij Boom, Amsterdam, 2013.

Boumans, J., *Naar het hart van empowerment. Een onderzoek naar de grondslagen van empowerment van kwetsbare groepen*, Trimbos Instituut/Movisie, Utrecht, 2012.

Boumans, J., *Naar het hart van empowerment. Over de vraag wat werkt (deel 2)*, Trimbos Instituut/Movisie, Utrecht, 2015.

Broek, A. van den, *Cultuurdeelname en etniciteit: wie doet wat, en met welk effect?*
In: Q. van den Hoogen e.a. (red.), *Handboek Cultuurbeleid*, Reed Business, Doetinchem, 2009.

CBS, *Jaarrapport 2015 Landelijke Jeugdmonitor*, Den Haag, 2015.

Colley, H., *Mentoring for social inclusion. A critical approach to nurturing mentor relations*. In: Meijers, F., *Kwaliteit aan zet. Op weg naar professionele mentoring*, FORUM/Kennispunt Mentoring, Nijmegen, 2008.

Erikson, E.H., *Identiteit, jeugd en crisis*, Uitgeverij Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen, 1983.

Geest, van der, V., *Werk doet delinquentie afnemen*. In: Berghuis e.a. (Red.), *Justitiële verkenningen. Van interventie tot stoppen met misdaad*, 37 (5), pp. 30-42, 2011.

Gendreau, P. & D.A. Andrews, *Tertiary prevention: What the meta-analysis of the offender treatment literature tells us about "what works"*, *Canadian Journal of Criminology*, 32, 173-184, 1990.

Gezondheidsraad, *Participatie van jongeren met psychische problemen*, Den Haag, 2014.

Haesendonckx, C., *Recht op cultuur: drempels die mensen in armoede belemmeren in hun culturele participatie*, vzw Recht-Op, Antwerpen, 2001.

Haveman, W., *EventHands. Van zorgvraag naar zelfregie*, Stichting B-Challenged, Amsterdam, 2014.

Hoogen, Q. van den, S. Elkhuizen & H. van Maanen, Kringen in de vijver. Hoe meetbaar zijn maatschappelijke effecten van cultuurparticipatiebeleid? In: T. Ijdens, M. van Hoorn, A. van den Broek & T. Hiemstra, *Jaarboek Actieve Cultuurparticipatie 2010. Bijdragen over kennis en beleid*, Fonds voor Cultuurparticipatie, Utrecht, 2010.

Hooghe, M., B. Vanhoutte, W. Hardyns en T. Bircan, Unemployment, Inequality, Poverty and Crime: Spatial distribution patterns of crime in Belgium, *British Journal of Criminology*, 51 (1), pp. 1-20, 2011.

Hoorik, I., van, De kracht van succeservaringen in het jongerenwerk. Talentontwikkeling stimuleert participatie en zelfvertrouwen, *Jeugd en Co*, 5 (4), 40-48, 2011a.

Hoorik, I. van, *Hoe werkt talentontwikkeling bij 'risicjongeren'?* Bouwstenen voor nader onderzoek. Nederlands Jeugdinstituut, Utrecht, 2011b.

Ijdens, T., M. van Hoorn, A. van den Broek en T. Hiemstra, *Jaarboek actieve cultuurparticipatie 2010. Bijdragen over kennis en beleid*, Fonds voor Cultuurparticipatie, Utrecht, 2010.

Kinable, H., *Dossier Werken met peers*, VAD, Brussel, 2006.

Kirschner, P., M. Caniels en M. Bijker, *Informeel leren in Nederland. Deelname en kenmerken van mensen met een vmbo en mbo vooropleiding*, Open Universiteit, Heerlen, 2012.

Kooijmans, M., *Battle zonder knokken. Talentcoaching van risicjongeren*, SWP, Amsterdam, 2009.

Korevaar, L., J. Droes & T. van Wel, *Methodebeschrijving Individuele Rehabilitatie Benadering (IRB)*, Movisie, Utrecht, 2010.

Matarosso, F., *Use or ornament? The social impact on participation in the arts*, Gloucester, 1997.

McCarthy, K., E. Heneghan Ondaatje, L. Zakaras & A. Brooks, *Gifts of the muse: Reframing the debate about the benefits of the arts*, RAND Corporation, Santa Monica, 2004.

Meijers, F., *Kwaliteit aan zet. Op weg naar professionele mentoring*, FORUM/Kennispunt Mentoring, Nijmegen, 2008.

Meijers, F. & Wardekker, W., Career learning in a changing world: The role of emotions. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 24 (3), 149-167, 2002.

Metz, J. & J. Sonneveld, *Het mooie is dat je er niet alleen voor staat. Individuele begeleiding van jongeren*, SWP Uitgeverij, Amsterdam, 2013.

Nederlands Jeugdinstituut, *De waarde van Jeugdwelzijnswerk*, 2011.

NJi/Databank Effectieve Jeugdinterventies, *Interventie School Time Out Project (STOP)*, geraadpleegd op 15.12.2015

Noorda, J. & A. van Dijk, *Young Leaders. Positieve rolmodellen in kwetsbare wijken*, VU University Press, Amsterdam, 2015.

Noorda, J., A. van Dijk & L. Meurs, *De pedagogische waarde van Improbattle. Een exploratieve effectstudie van improvisatietheater voor kwetsbare en lastige jongeren*, Noorda en Co, Amsterdam, 2013.

Noorda, J. en M. Danker, *De weg naar werk. Intensieve arbeidstoeleiding van risicjongeren bij Stichting Herstelling*, Instituut Jeugd en Welzijn Vrije Universiteit, Amsterdam, 2003.

Ojen, van, Q.H.J.M., *Focus op een zelfstandige toekomst*, Koninklijke Vereniging MKB-Nederland/MOgroep Jeugdzorg, Delft/Utrecht, 2008.

Oostveen, K.M., *Opvoeden en ontwikkelen, Voorlichtingsplan voor het omgaan met risicjongeren*, Amsterdam, 2011.

Park, D.C., Lodi-Smith, J., Drew, L., Haber, S., Hebrank, A., Bischof, G.N. & W. Aamoldt, The impact of sustained engagement on cognitive function in older adults. The synapse project, *Psychological Science*, 25 (1), 103-112, 2014.

Paulides, H., Luyten, C. & M. Crul, *Coaches en mentoren. Het succes van rolmodellen voor allochtone risicjongeren*, Reed Business Information, Den Haag, 2003.

Pol. M. van de en J. Noorda, *Buurtsport voor jeugd. Goed voor sociale cohesie, school en werk*, Uitgeverij Jeugdzaken, Amsterdam, 2011.

Raak-Proproject Talentontwikkeling bij risicjongeren, een meerjarig onderzoeksproject van de Hogeschool van Amsterdam, Avans Hogeschool, het Nederlands Jeugdinstituut, de Universiteit van Amsterdam, de welzijnsorganisaties De Twern, Divers, Dock, Streetcornerwork, Combiwel en IJsterk, de Richard Krajicek Foundation en ROC Tilburg en ROC ASA.

Sadiraj, K., M. Ras, L. Putman, J.J. Jonker en J. Ross, *Groeit de jeugdzorg door? Het beroep op de voorziening: realisatie 2001-2011 en raming 2011-2017*, SCP, Den Haag, 2013.

- Salih, F., *Transitie gemeentelijk sociaal domein, informatie over ontwikkelingen*, Brabants kenniscentrum, Den Bosch, 2012.
- Seligman, M., *Flourish. A visionary new understanding of happiness and well-being*, Free Press, New York, 2011.
- Slot, W. & M. van Aken, *Psychologie van de adolescentie. Basisboek*, ThiemeMeulenhoff, Amersfoort, 2010.
- Sonneveld, J., *Amsterdam werkt aan professionalisering jongerenwerk*, Youth Spot, 2011
- Spectrum Gelderland, *Een frisse kijk op transities*, 2012.
- Tal, M. en J. Pol, *Zicht op... samenwerking en cultuureducatie*, Cultuurnetwerk Nederland, Utrecht, 2009.
- Trienekens, S., W. Dorresteyn en D.W. Postma, *Culturele interventies in krachtwijken*, SWP, Amsterdam, 2011.
- Trienekens, S. & L. van Miltenburg, *De Zingende Stad. Sociale en culturele effecten van een kunstproject*, Hogeschool van Amsterdam, Amsterdam, 2009.
- Veenbaas, R., J. Noorda & H. Ambaum, *Handboek modern jongerenwerk. Visie, methodiek en voorwaarden*, VU Uitgeverij, Amsterdam, 2011.
- Veer, R., van der, *Cultuurhistorische pedagogiek*. In: Miedema, S. (red.), *Pedagogiek in meervoud. Wegen in het denken over opvoeding en onderwijs*, Van Loghum Slaterus, Deventer, 1988.
- Vergeer, N., *Culturele participatieprojecten in Nederlandse stadswijken. Een onderzoek naar het proces van totstandkoming van culturele participatieprojecten, de daarin onderlinge machtsverhouding tussen de betrokken partijen en de invloed van die betrokken partijen op de definitie van succes van het project*, Masterthesis Universiteit Maastricht, 2012.
- Vos, I., *Cultuurparticipatie en maatschappelijk kwetsbare groepen*, CultuurNet Vlaanderen/Kunst en Democratie, Brussel, 2003.
- Vrooland, V., *Succesvolle leer-werktrajecten op werelderfgoed. De methodiek van de Stichting Herstelling: een werkend re-integratieperspectief voor 'probleemjongeren'*, Stichting Herstelling, Amsterdam, 2011.
- Vygotsky, L., *Interaction between learning and development*. In: *Mind and society*, pp. 79-91, Harvard University Press, Cambridge MA, 1978.
- Wenar, C. & P. Kerig, *Developmental psychopathology. From infancy through adolescence*, McGraw-Hill International Edition, Boston, 2005.

Winter, M. de, *Verbeter de wereld, begin bij de opvoeding. Vanachter de voordeur naar democratie en verbinding*, SWP, Amsterdam, 2011.

Witte, T., Talentontwikkeling, een maatschappelijke zorg, *Journal of social interventions. Theory and practice*, 2012/1.

Wyckmans, J. & D. Dierckx, *Verboden voor onbevoegden. Naar lokale netwerken voor meer participatie aan cultuur, jeugdwerk en sport*, Acco, Leuven, 2009.

Yerkes, R.M. & J.D. Dodson, The relation of strength of stimulus to rapidity of habit-formation, *Journal of Comparative Neurology and Psychology*, 18, 459-482, 1908.

Yperen, T. van (red.), *55 vragen over effectiviteit. Antwoorden voor de jeugdzorg*, NJi, Utrecht, 2010.